

KULTÚRA

ROČNÍK XII. – č. 4

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

25. FEBRUÁRA 2009

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,00 €

Pripomienka blížiaceho sa sedemdesiateho výročia vzniku prvého štátu v novodobých dejinách Slovákov je vhodnou príležitosťou zamyslieť sa aj na nad existenciou a zmyslom slovenskej štátnosti vôbec. Vychádzame z tej skutočnosti, že veľká časť Slovákov si ani neuvedomuje, že slová štátnosť a štát nie sú totožné, hoci svojim významom sú to veľmi blízke pojmy. Preto sa v našej publicistike často uplatňujú ako synonymá a slovo štátnosť akoby sa používalo len na stylistické ozvláštnenie pojmu štát, ako jeho epitetom ornans, hoci v striktnom filozofickom i vecnom poňatí to tak nie je. Tieto pojmy sa totiž majú k sebe presne tak, ako sa majú vo filozofii pojmy podstata a jav, čomu v etike zodpovedá vzťah dobra a dobroty, ba aj vo fyzike sa takáto podobná polarita pojmov rešpektuje, a to vo vzťahu tepla a teploty.

JURAJ CHOVAN-REHÁK

Rozdiel v pojmach tepla a teploty fyzici vidia v tom, že teplo sa viaže na určitý zdroj, čiže na jeho substanciu, a pod slovom teplota sa chápu už len jeho následné prejavy v rozličných stupňoch alebo intenzitách. No pre nás dôležitý je tu aj fakt, že fyzika sa pokladá za exaktnú vedu, preto úvahy o týchto veciach nemožno odbaviť mávnutím ruky, akoby išlo len o zbytočnú sofistikáciu, keď v ľudovom poňatí a v bežnej reči aj slovo teplota splyva so slovom teplo. Teda presne tak, ako sa to stáva i v prípade slovnej dvojice štát a štátnosť.

Špecifickosť a oprávnenosť rozlišovania slova štát a štátnosť si môžeme hlbšie ozrejmiť ešte i na vzťahu spomenutej syntagmy dobra a dobroty, kde jej určujúce slovo (dobro) sa ontologicky odvodzuje od tej najvyššej podstaty, ktorou je Boh, ako reálno-latentná entita, prezentujúca sa rozličnými prejavmi a znakmi dobroty. Ale aj tu, kde sa hierarchickosť substancie dobra zjavnejšie vyníma nad jeho vonkajšími prejavmi, v bežnej reči tiež dochádza k splyvaniu obidvoch týchto pojmov. Pri vzťahu týchto pojmových dvojíc je potrebné brať do úvahy potrebný zreteľ, ktorým je latentnosť, čiže existencia niečoho aj v skrytosti. Stretávame sa s ňou aj v prípade slovnej dvojice tepla a teploty, kde tvorí i známy terminus technicus „latentné teplo“.

Aj sprievodným znakom štátnosti je takýto fenomén latentnosti, a tak isto so zjavnou dispozíciou prejavíť sa aj konkrétne, navonok, v tomto prípade ako štát. Takouto jej dispozíciou v tradičnom zmysle európskeho ponímania štátu sú atribúty, uplatňujúce sa v pojme národa, ako subjektu medzinárodného práva, či už existujúceho alebo potenciálneho, ktorého základom je historická držba územia, existencia kodifikovaného, literárneho jazyka, a teda i príslušný a evidentný stupeň kultúrneho a spoločenského povedomia. A preto základom ponímania štátnosti v európskom priestore bola, je a aj ostáva fakt existencie svojbytného spoločenstva ako kreujujúcej sily a vlastníka, resp. spoluvlastníka štátu, čím sa udržuje alebo konkretizuje aj latentnosť existencie tej-ktorej štátnosti. V eventualite štátnosti sa teda pojem štátu iba pripúšťa v zmysle jeho latentnosti.

Takto chápeme i trvanie slovenskej štátnosti hoc aj po zániku jej prvotnej vonkajšej podoby, čiže štátu (kráľovstva) „Veľká Morava“, ktorý bol násilne rozvrátený silami zvonka a potom i pod jej začlenením do nového, ako kvázi kolektívneho členstva Uhorského kráľovstva, a opäť

Snímka: Ján Maršálek

O láske a úcte k poznanému

potom, po zániku aj tohto štátneho útvaru, jej konkretizovaním v novom, Česko-slovenskom štáte. A keď našu slovenskú štátnosť odvodzujeme už od existencie až hen Veľkej Moravy, dedukujeme to tak v oprávňujúcom povedomí kompletnosti citovaných atribútov národa a štátu, najmä územia, literárneho či liturgického jazyka, teda i patričnej spoločenskej uvedomelosti.

Ved' už v známej odpovedi byzantského cisára Michala III. na list nášho kráľa Rastica (v tejto podobe tohto mena existuje prevažujúci počet jeho archívnych záznamov) sa uvádza práve jeden z najreprezentatívnejších znakov vyspelosti národa, ktorým je písmo a Biblia: „Aby ste aj vy patrili k veľkým národom, prijmi dar väčší nad zlato a nad všetko drahé kamenie.“ A táto korešpondencia vznikla v čase, keď všetky slovanské kmene mali už svoje špecifikujúce pomenovania

a v tomto prípade to boli moravskí Sloveni (a po zlúčení s nitrianskymi - veľkomoravskými). A to, že tu išlo o takto ponímaných konkrétnych Slovanov, čiže ľud slovenský (a nie o dakýjaký abstraktný ľud slovanský), dokazuje kronikár Nestor vo svojej Povesti vremennych let. Pritom o povedomí príslušníkov tohto kráľovstva jasne hovorí táto zachovaná, ešte latinkou písaná omšová modlitba z prvej polovice 9. storočia, používaná do príchodu kráľom Rasticom pozvanej a završujúcej christianizačnej misie:

„Na kráľovstvo naše, Hospodi, svojou milosťou zhladni a nedaj, čo je naše, cudzím, ani nás nevydaj za korisť národom pohanským...“

(Pokračovanie na 4. strane)

Pred časom sme videli zábery náhlejšej morskej vlny, ktorá zaliala pláže plné turistov a strhla všetko živé aj neživé. Vtedy iba nevieľa ľudí vedelo o inej morskej vlne, ktorá zaplaví svet. O vlne finančných podvodov a špekulácií, prinášajúcej ohromné zisky do úzkeho počtu rúk, no hroziace svetovým škandalom. Média ich obviňovali z paranoje, xenofóbie, antiamerikanizmu a čo ja viem ešte aké mená má poctivý pokus poukázať na riziká monopolárneho sveta.

A už to máme tu. Svetovú hospodársku krízu. Vlnu, ktorá zmieta rovnako vinných i nevinných. Strháva so sebou pochabé predstavy, ktoré šantili v bláznivých hlavách ako pasažieri na Titanicu.

Ukazuje sa, že globalizmus je najstrašnejšia utópia, akú si možno vymyslieť. Ale nie, stále je dosť tých, ktorí nás presvedča-

Potreba metanoje

TEODOR KRIŽKA

jú o opaku. Na jednej strane píšu o neschopnosti národných vlád a broja za prenos kompetencií na samosprávy, ktoré sú údajne bližšie k ľuďom. Na druhej strane pracujú na vzniku nadnárodných štátnych útvarov, ktorých administratívy sú také vzdialené od potrieb ľudí, že sa pre nich nielen celé národy, ale aj ich dejiny javia ako podivné mravčenie.

Keď sa na Slovensku privatizoval majetok, to bolo humbug! Štát bol zlý vlastník, ale slovenský podnikateľ ešte horší. Podľa rozdávať všetko cudzím spasiteľom! A hľa, ukazuje sa, že nijakých spasiteľov niet. Že aj plechovica s etiketou od Andyho Warhola môže skrývať pochybný obsah, dokonca prázdnu bublinu. Že bohatstvo, ktoré sa zobrazuje v podobe číslic na účtoch v bankách, môže mať len virtuálnu podobu. Že globálna zlodejčina nemusí mať vinníka, zatiaľ čo národné väzenia praskajú vo švíkoch od návalu drobných lúpežníkov.

Ale kdeže sú investigatívci? Koľko už toho vypátrali o príčinách hospodárskej krízy? Alebo taký obľudný jav nemá vinníka? Akoby za všetko zlé boli vinné národy, len nadnárodné viny nemali žalobcu.

No ako všetko, aj hospodárska kríza môže mať popri negatívnych aj pozitívne konzekvencie. Ako požiar stimuluje myslenie o protipožiarnej prevencii, aj to, čím sme zaplavovaní v posledných mesiacoch, môže otriasť naivnou predstavou, že riešením na všetko je záračný penicilín globalizmu. Ved' ešte ani neexistuje EÚ ako štát, a už máme po krk bruselskej byrokracie, takže vzdialenej od reality.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

Agentúra Europa Press priniesla 28. 1. 2009 informáciu o správe vypracovanej „spoločnosťami“ Aon a Oxford Analytica o bezpečnostných rizikách investovania v rôznych kútoch sveta. Ako každoročne aj teraz je súčasťou správy „Mapa (sveta) politického rizika“, do ktorej - ako jej tvorcovia uvádzajú - sú premietnuté „viditeľné a vnímateľné vplyvy úverovej krízy, zatiaľ čo globálna ekonomická kríza sa začína premietat do nárastu politickej nestability“. Na mape oproti vlnajšiu pribudli nové krajiny a „rizikové oblasti“.

Je zaujímavé a podivuhodné, že medzi európske krajiny so zvýšeným politickým rizikom, sa po pri Estónsku, Grécku, Islande, Maďarsku, Litve, ocitlo aj Slovensko. Najmä preto, že Česko a Poľsko v nej nie sú, tie sú politicky stabilné.

Správa ďalej, o. i., predpokladá, že v znárodňovaní prostriedkov a zdrojov sa bude pokračovať aj v tomto roku, čo na druhej strane vyvoláva znepokojenie medzinárodných investorov. Uzatvára konštatovaním, že štáty, ktoré sú veľmi závislé od exportu svojich komodít alebo surovín, majú väčšiu expozíciu na možné politické i ekonomické riziká v dôsledku „veľkej nestálosti (prchavosti) ceny“ týchto základných surovín.

Nuž, zaujímavé.

A kto nás to zaradil medzi politicky nestabilné, rizikové krajiny, kto to „našepkáva“ zahraničným investorom, aby sa nám radšej vyhýbali?

Spoločnosť „Aon Corporation“, ktorá má sídlo v Chicagu (USA), uvádza, že je popredným svetovým poskytovateľom služieb pre vyhodnocovanie rizík, poisťovacie a zaisťovacie maklérsstvo a poradenstvo v otázkach ľudského kapitálu. Údaje „prostredníctvom svojich 36 000 profesionálov na celom svete dodáva jednoducho rozlíšiteľnú hodnotu (kvalitu) klienta prostredníctvom inovatívneho a efektívneho vyhodnocovania rizik...“.

JOZEF HLUŠEK

„Veštcí“ a diskutéri

Nuž, skúsil som vyhľadať na internete aspoň niektorého z tých jej 36 000 profesionálov, ktorý by mal akúsi väzbu na Slovensko a podarilo sa. Je možné, ba pravdepodobné, že sídli vo filiálkach Aon v Bratislave na Galvaniho 7/D a v Košiciach na Hroncovej č. 1. (Sú tu, pravdaže, iba organizačné zložky firmy „Aon Stach Česka republika spol. s r. o.“). Len jedna vec mi nejde do hlavy, ak sú to skutočne oni, tí „profici“, prečo sa nepredstavujú verejnosti a skrývajú sa za americkú firmu a prečo o svojich poznatkoch neinformovali slovenskú vládu, aby mohla prijať včas účinné opatrenia. Napríklad také, ako prijali (?) Česko, keďže ono, napriek každodenným demonštráciám, ktoré tam (na rozdiel od Slovenska) prebiehajú - proti radaru, proti Rómom, proti KSČ - napriek evidentne nestabilnej vláde M. Topolánka, napriek KSČ, ktorú podporuje viac ako 15% voličov, rizikovou krajinou (ani podľa Aon-u a spol.) nie je.

Opozícia sa domáha širokej diskusie s koalíciou na tému najúčinnějších opatrení na zvládanie prejavujúcej sa hospodárskej krízy a jej sprievodných javov.

Bolo by to chvályhodné, keby išlo o jej úprimný záujem riešenia hľadať. Za také celkom isto nemožno považovať zaradenie Slovenska medzi krajiny so zvýšeným politickým rizikom a ani také, ktoré donekonečna Mikloš a spol. omieľajú - návrh na zníženie daní. Celkom nedávno sa k takémuto nápadu vyjadril Paul Samuelson, nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu (1970), keď na okraj podobných návrhov v USA povedal: „Za éry Kennedyho sme sa všemožne usilovali znížiť dane. Nakoniec sa nám to aj podarilo a v tom čase to pomohlo. Lenže dedičstvo, ktoré nám zanechal Bush, je hrozné. Ľudia si jeho darčeky boháčom mýlia so znížením daní...“.

Obama plán by mal priznať daňové úľavy iba nižšej strednej triede, to bude fungovať. Pravda, znížiť dane spoločnostiam z rebríčka päťsto najväčších spoločností podľa Fortune a ich nehanebne preplácaným manažérom, to z nich dynamické firmy neurobí...“.

Takéto riešenie, znížiť dane „nižšej strednej triede“, sa však Miklošovcom nepáči, oni sú striktné iba za rovnú daň, teda chcú, aby sa znížila všetkým, tzn. chudákovi (ktorý ju aj tak neplatí) o nulu, nižšej strednej triede o 10, azda 100 € a im o 1000-ky € ročne. Lenže o tom už cudne mlčia. Návrhom na zníženie daní - ktoré štát potrebuje práve teraz oveľa viac ako v čase konjunktúry, na to, aby z nich mohol financovať sociálne služby občanom najviac postihnutým krízou - odhalili svoju skutočnú tvár, to, ako im na „obyčajných“ ľuďoch, ktorých majú plné ústa, ozaj záleží.

Kontext ich iniciatívy je teda zrejmy, nejde o úprimnú snahu podieľať sa na riešení zložitých problémov súčasnosti, ale o snahu získať alibi pre prípad, že by na Slovensku vznikla skutočne krízová situácia ako nám to „veštcí“ Eon a spol. Jestvuje aj iné vysvetlenie - „veštcí“ a diskutéri (za)jedno sú.

Otvorený list predsedovi vlády Slovenskej republiky

Vážený pán predseda vlády,

od začiatku, ako ste prevzali funkciu premiéra vlády SR, sme stáli na Vašej strane. Dôkazy o tom podávajú dokumenty, ktoré sme Vám opakovane posielali s nádejou, že sa dostanú až na Váš stôl, alebo že Vás o ich obsahu budú pravdivo informovať Vaši spolupracovníci. Dôverovali sme Vám a oceňovali sme Vašu zreteľnú národnú orientáciu, Vaše úsilie presadzovať sociálnu citlivosť a spravodlivosť. Ocenili sme aj Vaše dobromyseľné kontakty s našou cirkevnou hierarchiou a Vašu ochotu rešpektovať predkladané mravné kritériá.

Teraz sme však veľmi zmätení výsledkom hlasovania Vašich poslancov v NR SR o názvoch slovenských miest v učebniciach pre maďarskú menšinu.

Nevidíme zmysel uvádzať teraz argumenty proti tomuto postupu Vašej politickej strany. Musia Vám byť známe. Dovoľujeme si však pripomenúť aspoň jedno: tým, čo sa teraz stalo v našom parlamente, keď ste zákonom uprednostnili jazyk národnostnej menšiny pred štátnym jazykom, vznikol precedens, ktorý nám vyjde veľmi draho. Urobili ste to menšine, ktorá bude dovtedy predkladať svoje požiadavky, kým nedosiahne svoj cieľ - Vy viete, že ide o večný uhorský sen. Toto je poníženie slovenského národa. To sa nemalo stať.

Je poľutovaniahodné, že v poslaneckom zbore a v našej tzv. špičkovej politike nie je dost' takých ľudí, ktorí majú to, čo voláme prozreteľnosťou - predvidavosťou.

Pán predseda vlády, táto udalosť nás veľmi znepokojila. Obávame sa o budúcnosť Vašej vlády.

Naozaj nie sme, my Slováci, schopní stáť na svojom, naozaj nemáme ani pod Vaším vedením vládu, ktorá by vedela, o čo Maďarom ide, kam tie „zanedbateľné“ požiadavky smerujú, čo sa nimi postupne dosahuje? Nemáme ani dnes vládu, ktorá by sa nebála Csákyovcov, Durayovcov a ostatných? Naozaj chceme aj dnes byť iba poddanými cudzích pánov?

Opakovane pripomíname: ľahko je dvere otvárať - vraj aby bol pokoj, aby sme demonštrovali svoju toleranciu a lásku k blížnemu, ale ťažko ich bude prítvárať, keď sa nám otvoria oči a uvidíme, čo sme nimi dnu vpustili. Dnešný „vyspelý“ svet nebude stáť na našej strane, na strane pravdy, poriadku a práva.

Bože, Otče všemohúci, Matka Sedembolestná, patrónka Slovenska, dajte nám silu a múdrosť, aby sme pretrvali a mohli plniť svoju úlohu, ako nám je pripomenul blahej pamäti Ján Pavol II., v rozvrátenom európskom svete!

Spoločenstvo Kresťanské Slovensko
Bratislava 4. februára 2009

Doc.PhDr. JOZEF DARMO, CSc., Ing. IVAN KOPEČNÝ, PhDr. JÁN SOJKA, prof. PhDr. ÁBEL KRÁL, DrSc., RNDr. JOZEF HARCEK, JUDr. JÚLIUS PORUBSKÝ, Ing. PETER KOŠTÚR, Ing. ANTON JANITOR, Ph.D., Dr. Ing. JÁN KOVAČOVSKÝ, Ing. XÉNIA DUCHOŇOVÁ

Panslovanská únia (PanSÚ) sa verejne, otvorene a hrdo hlási k panslavizmu. Niektorí nás však za to kritizujú a kladú nám otázku, prečo sa hlásime k údajne prekonanej a dnes, v 21. storočí, už neaktuálnej myšlienke. Súčasťou tejto kritiky je tvrdenie, že panslavizmus bola úchylka, vraj to extrémizmus v slovanskom hnutí, ktorý pramenil z cárského Ruska a ktorému podliehali i niektorí buditeľia národa v polovici 19. storočia. Odporcovia slovenskej veci, (vraj nielen na Západe) údajne označujú panslavizmus za extrémistické a teda neprijateľné a hnutie a tvrdia, že osobám, ktoré vyznávajú panslavizmus sa treba vyhýbať. Toto stanovisko zastávajú údajne všetky slovanské výbory medzinárodného slavistického hnutia a spolu s Medzinárodným slovanským výborom vo svojich deklaráciách otvorene vyhlásili, že rešpektujú rovnoprávnosť národov a odmietajú akékoľvek prejavy pangermanizmu, panamerikanizmu a tiež panslavizmu.

V bývalom Uhorsku (najmä v období po Rakúsko-Maďarskom vyrovnaní) bol ako panslavizmus označovaný každý uvedomelý Slovák a panslavizmus bol dokonca zákonom označený za zločin. Uhorskí žandári našich pradedov bili a zatvárali (kvôli ich skutočnému, či domnelému panslavizmu) v čase, keď ešte panslavizmus nebol nástrojom ruskej imperiálnej politiky, v čase, keď išlo len o slovenské národné prebudenie. A práve z úcty k týmto ľuďom - našim predkom - sme prijali názov Panslovanská únia. K panslavizmu sa hlásili viacerí slovenskí dejatelia, napríklad Ján Herkel, Ján Kolár, Pavol Jozef Šafárik, Ľudovít Štúr a Svätozár Hurban Vajanský. A, že sa podaktorí z týchto ľudí možno aj mylili, ak v istej etape vývoja mohli vysloviť domnienku, že Slovákom by sa lepšie (než v Uhorsku) žilo vo všeslovanskej, Ruskom vedenej, ríši? Kto však môže dnes presvedčivo dokázať, že sa v skutku mylili? Nezabúdame v akej dobe žili. Nezabúdame, že vo vtedajšom Uhorsku elita vládnuceho maďarského národa verejne

Prečo sa hlásime k panslavizmu

hovorila „Tót nem ember“. Ved' nás, Slovákov, ani len za ľudí nepovažovali. Je teda možné diviť sa tomu, že mnohí vtedajší súčasníci (ktorí našli odvahu uvažovať o zmenách) sa mohli domnievať, že riešením je všeslovanská ríša?

Panslavizmus vznikol pôvodne ako osvietené liberálne hnutie usilujúce o duchovné zjednotenie slovanských národov a až neskôr bol cárskou ochrankou využitý ako ideologický nástroj na presadzovanie ruských imperialistických záujmov. V dvadsiatom storočí sa práve táto (možno povedať, že už extrémna) forma panslavizmu transformovala na panslavizmus a mali sme možnosť na vlastnej koži zistiť, čo to bolo. Panslovanská únia si veľmi ctí rovnosť všetkých národov a preto každé nadradovanie jedného národa nad druhým odmieta, nech by už bolo odôvodňované akokoľvek.

Sme hlboko presvedčení, že v 21. storočí panslavizmus treba chápať inak než tomu bolo v minulosti. Ved' uvažovať dnes o vytvorení všeslovanskej ríše na čele s Ruskom je taký nezmysel, že by to mal pochopiť každý. A čo sa týka Západu, konštatujeme, že práve oni sa toho veľa nenaucili a veľa toho nepochopili. Tak ako v prípade Mnichovskej dohody, či Viedenskej arbitráže s nadutosťou rozhodli o suverénnom česko-slovenskom štáte a o osudoch Čechov a Slovákov, tak s nadutosťou rozhodli o Kosove a práve tak (zástupcovia Nemecka, Talianska, Francúzska a Veľkej Británie) v súvislosti s finančnou krízou bez akéhokoľvek mandátu rozhodovali o osude celej Európskej únie. Z tohto súdka bol aj nátlak pani Merkelovej na Českú republiku, aby sa vzdala predsedníctva EÚ. A ak niekto spomína pangermanizmus a panamerikanizmus, tak mu treba pripomenúť aj pan-europeizmus a pre Slovensko osobitne nepriateľský panhunganizmus. Nám však

nejde o žiadne vyvyšovanie sa - my nie sme šovinisti. Ide nám však o to, aby slovanská zložka v Európe bola rovnocenná s germánskou a románskou zložkou.

Nešťastím Slovanov je ich vzájomná hašterivosť a nesvornosť - toto je potrebné prekonať, opak by nám bol všetkým na škodu. Na strome slovanskej lipy, v priebehu vývoja, vyrástlo viacero vetiev, ktoré sa ukázali ako neživotaschopné. Uschol čechoslovakizmus, neprežila ani snaha o vytvorenie srbochorvátskeho národa a ani snaha o vytvorenie rusifikovaného sovietskeho národa. Každý slovanský národ má právo na vlastný život a miesto každého slovanského národa je v spojenej Európe. Slovania však žili v Európe ešte pred vznikom Európskej únie a budú tu žiť aj v prípade, ak by tento spoločenstvo zaniklo. Musíme byť predvídavi. Musíme myslieť aj na prípadný krízový vývoj a nedopustiť, aby sa Slovania, vinou vlastnej nesvornosti, ocitli v chaose.

Panslavizmus bol a stále ešte je niekomu trňom v oku. To nie je nič nové. Ľudovít Štúr v článku „Panslavizmus a naša krajina“ uverejnenom v septembri 1847 v Slovenských národných novinách píše: „Čože to za zázračné slovo, slovo „panslavizmus“? Čo za zázračnú moc to v sebe malo, že už na počutie tohto slova hrôza mnohých pochytovala a hnevom i zlostou proti všetkému slovanskému naplňovala?“. Kto však a prečo panslavizmus kritizuje a zatracuje? Hovorí sa, že prijatie protivníkov termínologie sa rovná päťdesiatpercentnej kapitulácii. A prečo sa máme snažiť za každú cenu vyhovieť odporcom slovanskej veci a pomenuvať skutočnosti takým spôsobom, aby sa to páčilo práve im, a to bez ohľadu na realitu? Slavistika je vedný odbor a panslavizmus je myšlienkový prúd, prípadne (politicky motivované) hnutie. Slavistika teda nie je panslavizmus, a to

ani vtedy ak je medzinárodnou organizovaná. Medzi slavistikou a panslavmi nemožno byť antagonistické vzťahy - ved' nám všetkým ide o slovanskú vec. PanSÚ vysoko hodnotí, že slavisti z rôznych slovanských štátov spolupracujú na slovanstvom literárnom jazyku. Sme však presvedčení, že pre slovanskú vec nestačí len (čo aj vedecké a medzinárodné organizované) skúmanie jazyka, histórie a kultúry slovanských národov - musí ísť rozhodne o čosi viac. To o čo tu ide, musí mať myšlienkovú a politickú základňu a tou je práve panslavizmus.

V radoch PanSÚ nemožno nájsť spolupracovníka, či člena tajnej politickej policie, či rozvičky žiadneho štátu, ani slobodomurára. My sa teda nemusíme obávať, že s nami niekto manipuluje. Máme čisté svedomie a čisté ruky a máme čisté a poctivé úmysly. Nám v žiadnom prípade nejde o revitalizáciu bývalých zväzov priateľstva so Sovietskym zväzom, ktoré fungovali v štátoch východného bloku. V našom snažení je obšahnuté zreteľné politikum - to nepopierame. Ide nám nielen o všeslovanskú vzájomnosť - tá je len východiskovým bodom. Chceme sa podieľať na kultivácii a realizácii myšlienky zmierenia a vzájomného odpustenia medzi slovanskými národmi. Slovania viedli medzi sebou niekoľko krvavých vojen a je načase traumy z týchto sporov prekonať a hľadiť do budúcnosti. Domnievame sa tiež, že je v záujme celej Európy, aby sa členmi Európskej únie stali všetky slovanské štáty. Ak by tomu tak bolo, plyvná kríza zo začiatku januára 2009, by vzniknúť nemohla. Európska únia by získala obrovský (a stále ešte nenasýtený) trh a takmer nevyčerpatelné prírodné zdroje. Sila (či už ekonomická alebo politicko-mocenská), ktorú by takáto únia predstavovala, by veľa konkurentov nemala. Toto je naša politika a toto považujeme za panslavizmus 21. storočia. Preto sa snažíme panslavizmus oživiť a preto sa k nemu hlásime.

Predsedníctvo PanSÚ
12. februára 2009

Potreba metanoje

(Dokončenie z 1. strany)

A nielen to, kríza odhalila neúprimný záujem veľkých národov na multinacionálnom štátnom spoločenstve.

Blížšia košeľ ako kabát, takto by sa dali hodnotiť postoje francúzskeho prezidenta Sarkozyho, ktorého kríza primála pribrzdziť vajatanie o silnej Európe a opäť brnknuť na strunu francúzofílie, pomocou ktorej sa populisticky dostal k moci.

Ale vidím ešte hlbšie konzekvencie, ktoré sa dajú vyvodiť z hospodárskej krízy. Mám na mysli krach konzumizmu ako novodobého náboženstva, ktorého sektárstvu prepadalo čoraz viac naivných a hlúpych. Som presvedčený, že je najvyšší čas na osobnú, spoločenskú aj národnú metanoju, na návrat k overeným hodnotám, kým spochabený západ nenapadne vyskúšať si nejakú reformovanú podobu marxizmu, pomocou ktorého sa v dvadsiatom storočí podtinali korene našim národom. Lebo tam, kde niet sebareflexie a pokory, tam, kde niet úcty k životu a hlavne k Stvoriteľovi života, môže rozličným šamanom padnúť vhod akékoľvek samospasiteľné teľa neľudskej ideológie, či diktatúry.

TEODOR KRÍŽKA

Roky 2007 a 2008 boli na celom svete obdobiami veľkých ekonomických otrasov, ktorých nivočivé dôsledky začíname cítiť vlastne až v roku 2009. Je to už raz tak, že účinky rozsiahleho zlomu prichádzajú až po amplitúdach zotrvačného stavu. Na rozdiel od otrasov zemskej kôry, pri ktorých sú účinky ihneď citeľné, prichádzajú ekonomické otrasy pozvoľnejšie, ale nesú so sebou oveľa neprijemnejší pocit straty ľudských istôt. Zase sme napriek všetkým ružovým reklamám pocítili, že svet je neistý a že žiadne ľudské ustrojenie nezaručuje stabilitu a trvácnosť.

Svet však podlieha otrasom aj v mnohých iných oblastiach. Už dvadsať rokov sme po šoku rozpadu totalitnej ideológie komunizmu, ktorý nám násilím vnucoval stabilitu ideologických „istôt“. Aj tie sa vyparili a ocitli sme sa ako rukojemníci víťazného konzumizmu v ružovej záhrade „rastúceho blahobytu“. Avšak aj táto istota cez prebiehajúce hypotekárne, derivátové a finančné krachy sa rozplynula. A stojíme zoči-voči ruinám „samoregujúceho sa trhu“. Prichádzame teda k poznaniu, že konštrukcia našich „fyzických“ istôt je veľmi krehká a je podrobená zákonitostiam fázového priebehu celého životného cyklu, teda nielen fázam vzniku a rastu, ale aj fázam chradnutia a zániku.

Musíme však pochopiť, že aj svet ideí, „metafyzický svet“ je podrobovaný kolobehu. Aby som bol presnejší - svet ideí je svet ľudskej skúsenosti a skladá sa jednak z tzv. duchovnej skúsenosti a z tzv. racionálnej skúsenosti. Tu bude reč o tzv. racionálnej skúsenosti. Totiž súčasťou - a to najpremenlivejšou súčasťou - sveta ideí je svet vedeckého poznania. A práve v ňom sa stará o „vedecké zemetrasenia“ nastoľovanie a obmieňanie axiôm - vedeckých predpokladov, ktoré sa podľa rozvíjajúcich sa pravidiel vždy verifikujú dôkazmi a ak neposkytujú už dostatok dôkazov, tak sa falzifikujú, resp. ako nehodnoverné sa odmietajú.

Nuž a tak aspoň v tomto svete racionálnej skúsenosti máme teraz aj povzbudivé informácie, hoci tiež sú spojené s otrasmi - tentoraz s otrasmi „vedeckého kalendária“. Totiž v posledných dvadsiatich rokoch došlo najprv k erózii niektorých „historických právd“ a neskôr k ich falzifikácii. Tentoraz ide o krach niektorých tzv. periodizačných sledov v biogé-

AUGUSTÍN MARIÁN HÚSKA

Vyššie 80% Slovákov zdedilo gény po predkoch, ktorí žili v strednej Európe už v mladšej dobe kamennej

Dlhovekosť slovenskej etnickej identity

ze, antropogenéze a etnogenéze. Menovite rozhranie medzi históriou a prehistóriou je zasa raz vo veľkom pohybe. Radikálne sa prepisujú kalendáre, posúvajú sa štádiálne vývojové stavy, prepisujú sa éry.

Tento preusporadúvací pohyb „prepisu“ prehistórie a histórie sa v plnej miere vzťahuje na celý európsky kontinent, ale zasahuje aj medzikontinentálne vývojové rozhrania. Je zaujímavé, že tento raz iniciátorom nie sú ani tak historické disciplíny ako genetické vedy. Možno by bolo výstižnejšie hovoriť o tom, že sa to týka celej evolučnej antropológie. Na nových poznatkoch genetickej analýzy najviac profitovali historické a archeologické vedy. Nové poznatky viedli k spresneniu trasovania „pokroku“ evolučnej antropogenézy cez nasledovné míľniky: Prvým míľnikom bolo vedecky podložené určovanie veku archeologických artefaktov. Druhým míľnikom bolo vedecké rozkľúčovanie biogénmu. Tretím míľnikom bolo rozkľúčovanie ľudského genómu. Štvrtým míľnikom bolo rozkľúčovanie historického genofondu moderných národov. Zrozumiteľným hovorovým jazykom povedané: poľudšťovanie človeka v evolúcii prebiehalo paralelne, a to tak, že v existenčnom priestore súběžne rôzne ľudské druhy, ktoré išli svojou špecifickou a diferenciaciou cestou a dnešná univerzalita ľudstva profituje z tejto rozmanitosti. Z toho vyplýva fakt, že pre zabezpečenie univerzálnej existencie je nevyhnutná etnodiverzita (rozmanitosť jednotlivých národov). Tak ako v biogenéze je biodiverzita (rozmanitosť živých druhov) podmienkou životaschopnej univerzality biofondu, práve tak treba chrániť ohrozené malé národy a ich etnodiverzitu ako podmienku životaschopnosti univerzálneho ľudstva.

Všetky reči o tom že zveľadovanie rozmanitosti je šovinistickým prežitkom, sú alebo rečami nekompetent-

ných ľudí, alebo rečami predátorov, ktorí pripravujú „asimiláciu“ národných identít do štandardizovaného a teda degenerovaného ľudstva. Falošný obhajcovia tzv. štandardizácie národov do „európanstva“, alebo priamo do „kozmpolitánstva“ nevedia, že taká redukčná univerzalita je vždy degeneráciou. Vedecká genetická analýza pomohla spochybniť niektoré „večné pravdy“ salónnej histórie.

Nuž teda čo bolo vlastne spochybnené?

Predovšetkým bolo spochybnené tzv. sťahovanie národov. A síce v tom, že to nebolo doslova sťahovanie národov, ale bol to prevažujúco nájazdový pohyb bojových vodcov kmeňových spoločenstiev s ich bojovými družinami a s tzv. zaisťovavou čeladou (moderne povedané: so servisnou logistikou). Totiž neolitické spoločenstvá - teda osadené roľnícko-remeselné spoločenstvá boli úzko zviazané s pôdou živiteľkou a teda sa priestorovo pohybovali len v miere novovyklčovaných lesov a pririečnych nív.

Druhou spochybnenou predstavou je názor, že neolitická Európa vznikala oveľa neskôr než neolitický Blízky východ. S tým bola spojená predstava, že v Európe asi neostali tzv. autochtónne neolitické etniká.

Nový výskum etnického genofondu túto predstavu úplne zmenil. S tým je spojené aj nové videnie časovania vzniku tzv. vyšších technológií (najmä termických technológií) t.j. technológií dobývania, tavby a spracúvania kovov. Napokon nové videnie prinieslo paradoxné prelínanie lúpeživých nomádskych nájazdov s tzv. kupeckými (obchodnými) trasami, pričom mnohé obchodné „misie“ boli často maskovanými lúpežnými nájazdmi. Za paradoxné prelínanie to možno považovať preto, že obchodné trasy sú predovšetkým dôsledky vzniku neolitického prebytku úžitkových hodnôt, ktoré sa stali predmetom obchodnej výmeny a lúpežné nájazdy tak ako všetky nomádске pohyby sú v neolitickéj Európe (t. j. v posledných 8 až 10 tisícoch rokov) anachronizmom z dôb paleolitu a mezolitu. Kupecké karavány museli však mať ochranný sprievod a teda došlo často k paradoxnej symbióze obchodnej karavány so silovou jednotkou (prenajímali si ozbrojený sprievod nomádov). Tak sa napríklad vysvetľuje obchodno-lúpežné pôsobenie Variagov na starovekej Rusi alebo vojvodcovské „stážovanie“ franského kupca Sama u stredoeurópskych Slovienov ohrozených nomádsko-lúpežiacimi Avarmi. Parazitizmus a symbióza sa často prelínali napríklad aj „diverzifikáciou“ obchodu, keď semitské kupecké karavány v neolitickéj Európe pôsobili aj ako obchodníci so „živým bielym mäsom“ - otrokmi. Napokon je potvrdenou pravdou, že neolitikom ako revolúciou v dostupnosti úžitkových hodnôt, vytváraných v podstate občinnou slobodnými občanmi, bola bohužiaľ dosť rýchlo vystriedaná despóciami, ktoré boli anachronickou reventráziou dominácie z dôb víťaziacich paleolitických a mezolitických lovcov a bojovníkov. Napokon aj postnovoveké obchodné transakcie s podielovými hedgeovskými fondmi sú často zamaskovanými pyramidálnymi hrami a teda lúpežami. Len v decembri

odhalený lúpeživý podvodník Bernie Madoff „nazbýjal“ v americkom prostredí korisť za 50 miliárd dolárov. Nomádске lúpeže sú teda aktuálne aj v postnovoveku.

Ale vráťme sa do histórie. Pomerne veľký posun periodizácie vyvolalo už senzáčné objavenie úplnej ľudskej mŕtvolky zachovanej v ľadovci severotalianjských Álp v r. 1991. Vedci ju populárne nazvali „Oesi“. Na základe dôkladnej analýzy ostatkov, ošatenia i príručného vybavenia vedci konštatovali, že išlo o farmára (teda neolitika) a že mŕtvola odpočívala v ľade 3350 rokov pred Kr. Teda mŕtvola uviazla v ľade približne vtedy, keď v starovekom Egypte iba začínali stavať prvé, ešte terasovité pyramídy. Pozoruhodný bol však artefakt sekierky z čistej medi ležiacej vo výbave mŕtvolky. Podľa paleoarcheológov technológia tavby medi bola známa v Európe v rozpätí rokov 600 až 900 pred Kristom. Avšak sekierka spolu s mŕtvolou bola v ľade už prinajmenšom o 2800 rokov dlhšie než bola podľa paleotechnológov známa tavba medi v Európe.

Nuž, nové fakty otriasli aj s periodizáciou pôsobenia vyspelých roľníkov a remeselníkov v Európe. Ale pokrok vo vedeckom rozkľúčení ľudského genómu dovolil pokročiť od spresneného identifikovania biogenézy a antropogenézy k určovaniu historického genofondu moderných národov. A tu práve v prvej dekade 21. storočia prostredníctvom priekopníckej práce genetika doc. Vladimíra Feráka bol preskúmaný historický genofond dnešných Slovákov. Metódami vedeckého skúmania genómu dospel naozaj k pozoruhodnému zisteniu. Vyššie 80% Slovákov zdedilo gény po predkoch, ktorí žili v strednej Európe už v mladšej dobe kamennej (t. j. asi 6000 rokov pred Kristom). Z českej tlače vieme, že bol v Česku prezentovaný podobný genetický výskum. Podľa tejto informácie vieme, že z dnešnej českej populácie je asi 10% Čechov, 50% Slovanov a zvyšok zahŕňa gény keltské, germánske a románske. Podobný výskum historického genofondu súčasnej populácie v Maďarsku obsahuje 5% staromaďarských génov, 50% slovanjských génov a zvyšok tvoria valašskorománske a germánske gény.

Dlhovekosť slovenskej etnogenézy urobila zo Slovákov rekodérov etnickej autenticity. Iba Welšania sa blížia k slovenskej dlhovekosti. Totiž podobný výskum vo Welse ukázal, že 70% génov súčasných Welšanov nesie gény predkov, ktorí žili vo Welse 5 tisíc rokov pred Kristom.

Zistenia analýzy genofondov vyvolali „zemetrasenia“ nielen v periodizačných poučkách historických vied, ale aj v hlavách mysliacich a uvažujúcich ľudí. Posledných stopäťdesiat rokov bola tzv. historická pravda rukojemníkom hegemoniálnych doktrín. Podaktorí historici našich južných susedov tvrdili, že slovenský živel väčšinou do severokarpatského oblúka a do prídunajských nív sa prevažne dostal priesakom valašskej kolonizácie v neskorom stredoveku. Aj teraz dokonca tzv. domáci historici prinajviac pripúšťajú príchod predkov dnešných Slovákov do 5. storočia po Kr. Tí „odvážnejší“ nevyklčujú, že by to bolo už v 3. storočí. V hlavách mnohých máta he-

gemoniálna doktrína, ako to dokazujú „demonštrácie“ radikálov pred slovenským veľvyslanectvom v Budapešti v r. 2008, ktorí predvážali viacero transparentov v anglickom jazyku, na ktorých na adresu Slovákov bolo napísané heslo: „Homeless bastards“, nuž keby poznali svoj historický genofond Slovákov, tak by sa určite správali k svojmu severnému susedovi oveľa ohľadupľnejšie a nenazývali by ich „bezdromovcami“ a určite nie „bastardmi“.

Takto aspoň „zemetrasenia“ v starých historických pravdách priniesli aj pre zakomplexovaných Slovákov oveľa priaznivejšími informácia. Hegemoniálna zotrvačnosť susedov je fenomén, ktorý vyžaduje čas a aj naša zodpovednú trepezlivosť, ale nie trepezlivosť zakomplexovaného čeladníka. Skôr by bolo treba trochu prevetrať stuchlinu cudzích doktrinárskych stuchlín v takých inštitúciách, ako sú historické inštitúty slovenských spoločenských vied. Už by im malo dôjsť, že nie sú na výplatných páskach susedských metropol.

Tak či tak, keď sme v celej Európe a svete krmení najčerstvejšími jóborskými správami z kolapsu neregulovaných trhov a správami o neúprosne prichádzajúcom „default-e“ dolára, tak máme aspoň historicky dobré správy o slovenskej dlhovekosti, o našej starodávnej autenticite. Boli sme v severokarpatskom oblúku a v prídunajských nívach už pred 8 tisíc rokmi.

Je pozoruhodné, ako naša tlač pestuje škandáliky celebrit zábavného priemyslu a i ch politických i ekonomických súptníkov. Je to možno dobré na zakrytie oveľa škandálnejšieho „zemetrasenia“ v ekonomických sférach. Ekonomické katastrofy vyvolajú gruntovnú debatu o tom, aby sme okrem potreby rozvoja medzinárodnej delby práce, mali v rezerve aj krízový scenár lokálnej sebestačnosti, ak sa zatvorila alebo upchajú „produktovody“ a „peňazovody“. Pre taký prípad musíme mať autarkčný model prežitia krízy. Prežili sme minulé „zemetrasenia“ a prežijeme aj súčasné. Etnikum, ktoré v rovnakých geografických priestoroch učí už 8 tisíc rokov výzvam okolia určite zvládne aj budúce výzvy osudu.

A napokon ešte jednu zaujímavú správu z amerického výskumu historického genofondu obyvateľov Stredomoria (územia okolo Stredozemného mora). Americký časopis Sciences v poslednom čísle roku 2008 uviedol, že prieskum genofondu súčasných obyvateľov Stredomoria, ktorý uskutočnila americká vedecká expedícia, ukázal, že každý sedemnásty obyvateľ Stredomoria po mužskej línii vykazuje gény starovekých Feničanov („Filištíncov“). Nuž a Feničania boli tzv. morským národom, t. j. morskými nomádmi, ktorí vládli nielen obchodným, ale i lúpeživým lodným trasám. Americký výskum genofondu Stredomoria zároveň nepriamo potvrdil nielen veľký akčný rádius Fenických nomádov, ale ukázal, že neolitický obyvateľ Stredomoria ani pod touto nadvládou (supremáciou) morských nomádov nikdy nestratili svoju etnogenéznú identitu, i keď od Feničanov „nakúpili“ aj pár génov (po mužskej línii). To vysvetľuje, prečo si Slováci v stredoeurópskom priestore uchovali svoju etnickú dlhovekosť. Teraz lepšie chápeme, čo je to slovenské vzdorovanie osudu. Vysvetľuje to aj to, prečo sa k susedom správame korektne, ba až familiárne, keď majú veľa našich génov. Paradoxne, my nie sme ich, ale oni sú naši. Nie sme teda bezdomoveckí navandrovalci, ani pankharti, ale rekordéri etnickej dlhovekosti. Veď im to pomocou nových vedeckých výskumov prv či neskôr dôjde.

Pred rokom odtrhli Kosovo

Takzvaný Kosovský parlament 17. februára 2008 jednostranne vyhlásil nezávislosť „Kosovskej republiky“. Vyhlásenie samostatnosti Kosova však neuznalo Slovensko a mnohé ďalšie štáty. Podľa ústavy Srbska a štatútu chráneného rezolúciou OSN č. 1244 to, z právneho hľadiska, bola a stále je Autonómna oblasť Kosovo a Metohija. Meno „Kosovo“ pochádza od srbského (slovanského) slova „kos“. Meno „Metohija“ pochádza od slova „metoh“, ktoré je gréckeho pôvodu a znamená cirkevný statok. Význam slova metohija svedčí o storočia trvajúcej prítomnosti pravoslávnej cirkvi a teda Srbov na tomto území. Toto sú dôkazy, že Kosovo je srbské. Každý meter kosovskej zeme je posvätený srbskou krvou. Srbi nikdy nezabudnú na svojho kráľa Lazara, ktorý ich viedol v bitke na Kosovom poli v r. 1389, kde aj padol. Kráľ Lazar je srbským národným hrdinom a jeho živá pamiatka nedá Srbom zabudnúť na protiprávne odňatie časti ich územia.

Tak, ako v tridsiatych rokoch dvadsiateho storočia rozhodli západné mocnosti o odtrhnutí rozsiahlych území od Česko-Slovenska na základe Mnichovskej dohody a Viedenskej arbitráže, tak obdobný scenár sa uplatnil aj teraz, v Kosove. Ani v prípade Česko-Slovenského zvrchovaného územia a ani v prípade Srbského zvrchovaného územia však platné normy medzinárodného práva Západ nerespektoval. Politika znásilnila právo.

Srbi poskytli v Kosove útočisko albánskym masám utekajúcim pred stalinistickým terorom vo vtedajšou Albánsku a títo Albánci neskôr proti Srbom otočili zbraň. Pri hodnotení charakteru tzv. Republiky Kosovo majme na pamäti aj túto skutočnosť.

Slováci by si mali pripomenúť aj materiálnu pomoc srbského kniežata Obrenoviča štúrovským dobrovoľníkom v roku 1848 a tiež postoj vtedajšej Juhoslávie k okupácii Česko-Slovenska vojskami Varšavskej zmluvy v roku 1968.

Problém Kosova sa jeho odtrhnutím od Srbska neskončil. Vzniklo ložisko permanentného napätia a precedens, ktorý sa nepochybné (skôr, či neskôr) pokúsia využiť iredentisti aj v iných regiónoch, a to nielen v Európe. Z tohto dôvodu by Slovenská republika samostatnosť tzv. Republiky Kosovo nikdy uznať nemala.

MILAN JANIČINA
Panslovenská únia

Novela zákona o vysokých školách, ktorú z iniciatívy Ministerstva školstva SR prerokovala vláda (január 2009), vyjadruje aj ich modernizáciu zodpovedajúcu terajším možnostiam. Novela vláda schválila a postúpila na prerokovanie NR SR. Je dobre, ak k novele už v praxi prebieha diskusia.

V diskusii sa chceme zamerať na otázku, do akej miery novela zohľadňuje opatrenia Modernizačného programu Slovensko 21 a modernizačné smery, ktoré na zahraničných univerzitách už prevládajú. Kládno novely je, že sa zjednodušuje prístup poskytovateľov k vysokoškolskému vzdelaniu a naliehavo vyjadruje potrebu modernizácie vysokoškolského systému. Viaceré smery chce aj realizovať. Nejde o jednoduché otázky.

Vnuk Samko, ktorý študoval na gymnáziu na jednotky vrátane maturity, študuje teraz v 1. ročníku na univerzite. Našiel si vysokú školu, ktorá mu umožňuje, aby získal aj kvalitné vysokoškolské vzdelanie. Vysoká škola mu k tomu vytvára nasledujúce podmienky:

Univerzita, na ktorej študuje ma rozsiahle informačno-technické zázemie. Najdôležitejší je informačný systém. Na neho sú napojení všetci pedagógovia aj študenti. Každý študent ma svoje prihlasovacie meno a heslo. Cez tento informačný systém si študent na začiatku semestra prihlasuje predmety na najbližší semester. Informačný systém ho informuje o kapacite oboru. Každý predmet je podrobne rozpracovaný, k dispozícii je on-line syllabus predmetu, mena vyučujúcich aj s fotkou, termíny vyučovania, podmienky úspešného ukončenia a taktiež e-študijné materiály. Do študijných materiálov vyučujúci vkladajú povinnú literatúru v elektronickej podobe, ďalej powerpointové prezentácie z prednášok prípadne aj kamerové nahrávky prednášok.

V informačnom systéme ma každý študent aj svoj vlastný rozvrh hodín, elektronicnú poštu a ma prístup do internetových diskusných fór, prípadne ma možnosť dávať inzeráty na vývesku. Komunikácia so študijným oddelením je tiež možná cez elektronicnú poštu. Práca, ktoré má študent počas se-

JOZEF MIHALIK

Modernizácia vysokého školstva

mestra zadané (seminárne práce, eseje, prezentácie) odovzdáva priamo v elektronickej forme vyučujúcemu cez takzvanú „odovzdávačku“. Autenticnosť seminárnych prác sa skúma pomocou programu „vájce vajcu“ ktoré vyhodnocuje mieru podobnosti odovzdanej práce s inými prácami v rámci partnerských Univerzít a je taktiež napojený na on-line databázu. Prihlasovanie a odhlasovanie skúšok sa tiež deje pomocou informačného systému a výsledky z nich sú zadávané priamo do elektronickeho indexu študenta.

Aula a prednáškové miestnosti fakulty sú vybavené modernou počítačovou technikou. V každej miestnosti je buď zabudovaný, alebo mobilný digitálny projektor. Prednášajúci má pred sebou počítač spojený s projektorom a mikrofóny. Všetky priestory fakulty sú pokryté bezdrôtovým WiFi internetom.

Študenti majú možnosť využívať buď svoj vlastný notebook s WiFi internetom, alebo priamo jeden zo školských, ktorých je v počítačových učebniach množstvo na spojenie s internetom. Fakulta má aj dostatok tlačiarň a kopírovacích strojov na chodbách. Spojenie s nimi sa nadväzuje tiež bezdrôtovo. Úhrada za tlač prebieha pomocou priloženej čipovej ISIC študentskej karty. Cez on-line knižnicu má možnosť študent z domova listovať v rozsiahlych e-materiáloch, v ktorých nechýbajú renomované časopisy od dávnej minulosti po aktuálne vydania. Taktiež si na internete môže rezervovať knihu v knižnici a na druhý deň bude preňho prichystaná.

Treba uviesť, že Samko študuje na Masarykovej univerzite v Brne v Českej republike. Pre študentov a učiteľov vysokých škôl na Slovensku je to zatiaľ iba sen, ktorý treba naplniť.

Novela vysokoškolského zákona (júl 2007) aj keď viaceré z uvedených problémov rieši, nestačila obsiahnuť všetky opatrenia, ktoré by posunuli vysoké školstvo viac dopredu. Predstavuje posun, ktorý by mohol viac prispieť k modernizácii podmienok na študovanie

a výraznejšie zvýšiť kvalitu vysokoškolského vzdelávania aj na Slovensku.

Klady novely sú najmä v tom, že poskytuje lepšie možnosti prestupu študentov. Zjednodušuje prístup poskytovateľov vysokoškolského vzdelávania aj vysokým školám zo zahraničia. Umožňuje vstup verejným vysokým školám do obchodných spoločností najmä prostredníctvom licencií a patentov. Ustanovuje, aby každá novovzniknutá súkromná vysoká škola začala pôsobiť ako odborná vysoká škola poskytovaním bakalárskeho štúdia. Umožňuje, aby študent mohol skončiť štúdium na inej vysokej škole, ako začal. Rozširuje možnosti študenta na voľbu vzdelávacej cesty v rámci vysokej školy. Ukladá povinnosti v prípade začlenenia vysokých škôl splniť minimálne požiadavky pre odbornú vysokú školu.

Novela sa nateraz viac orientuje na inštitucionálne zabezpečenie fungovania vysokých škôl, čo je predpokladom pre žiaducu modernizáciu univerzitného štúdia. Bude trvať dlhšie, ale je nevyhnutná a naliehavá. Novela v rámci inštitucionálnych zmien poskytuje vysokým školám možnosť vstupu do obchodných spoločností, a to predovšetkým cestou licencií, patentov a objednávaných výskumných projektov.

Verejné vysoké školy (na Slovensku pôsobi 20 verejných, tri štátne a desať súkromných vysokých škôl) môžu vytvárať spoločné firmy s podnikateľmi. Do spoločných firiem môžu vkladať napríklad aj svoj majetok, v presne vymedzených mantineloch. Transparentnosť v tejto oblasti je istená štvornásobnou kontrolou. Nové možnosti sa vytvárajú pre efektívnu spoluprácu firiem a vysokých škôl s odborníkmi z vysokých škôl, o čo mnohé vysoké školy a prax sa teraz už roky snažia. Pre firmy sa otvárajú možnosti financovania modernizácie vysokých škôl a teda aj zvýšenia úrovne v príprave absolventov, čo prispieje k zvýšeniu konkurencieschopnosti firiem. Napriek tomu, že vysoké školy v roku 2009 majú mať z verejných zdrojov, vrátane pod-

pory EÚ spolu zhruba 747 miliónov eur (22,5 miliardy korún) sú podfinancované a trpia nedostatkom zdrojov na svoj rozvoj.

Novela v žiadnom prípade nejde o transformovanie verejných vysokých škôl na akciové spoločnosti alebo spoločnosti s ručením obmedzeným. Toto treba zdôrazniť, nakoľko ide o veľmi citlivú problematiku, ktorú verejnosť by mohla vnímať ako stupeň pre privatizáciu vysokého školstva na Slovensku. Podobný scenár sa uplatnil v zdravotníctve s problematickým výsledkom.

Ďalšia novela (ktorá by mohla po čase nasledovať) mala by ísť ďalej a jednoznačne orientovať vysoké školy na modernizáciu, aká už funguje na vysokých školách v Európe a vo svete. Napríklad aj na Masarykovej univerzite v Brne. Okrem toho by mala ešte obsahovať: Zmeny v odmeňovaní vysokoškolských učiteľov a pracovníkov spolu s náležitostami vybavenia a finančného zabezpečenia pracovísk v oblasti vysokého školstva. Normatívne ustanovenie o podpore rozvoja vedy a výskumu zo strany štátu a firiem. Umožnenie vytvárania študijných odborov na fakultách v rozdelení na všeobecne orientované pre prax a vedecko-výskumné orientované na prípravu talentov pre vedu a výskum. Tiež ustanovenie, aby vysoké školy verejné a súkromné spadali do kompetencie štátu. Samospráva nie je ešte pripravená na riadenie vysokých škôl. Korupcia, ktorá na úrovni samosprávy často existuje, mohla by byť pre vysoké školy osudná. Treba podporiť úsilie, aby sa preferovali možnosti usmerniť univerzitám 2 percentá z (asignovaných) daní tak, aby sa mohli označiť ako príspevky ich absolventov na rozvoj. Nie je únosné, aby sa všetky modernizačné zámery v terajšej novele obsiahli. Ide o náročné úlohy, ktoré sa po mnohých rokoch zanedbávali a nemožno ich riešiť obvyklou rýchlosťou liberalizáciou. Skôr treba uprednostniť postupný proces, ktorý vyžaduje dostatok nielen času, ale aj

prostriedkov a najmä ľudí, ktorí sú na modernizáciu pripravení. Treba zohľadniť aj to, že súčasná kríza tomu procesu nepraje.

Nová vláda sa nielen verbálne hlási, ale je aj rozhodnutá realizovať budovanie hospodárstva a spoločnosti na báze znalostnej ekonomiky. Zaviazala sa vykonať školskú reformu a reformu vysokoškolského univerzitného a celoživotného vzdelávania, reformu vedy a výskumu ako základného predpokladu pre ďalší rozvoj Slovenska ako aj priblížiť sa k modernizácii univerzitného vzdelávania, ktoré nastúpila EÚ. Splnenie tohto cieľa je náročné a treba na to splniť určité podmienky. Mnohé z nich novela vysokoškolského zákona vytvára.

Samkov starý otec odporučil vnukovi tri fakulty na Slovensku, aby v štúdiu mohol pokračovať s plným nasadením aj na vysokej škole. Na všetkých troch urobil prijímacie skúšky, ale na štúdium nastúpil (tiež po úspešnej prijímacjej skúške) na fakultu, ktorú si zvolil sám. V zahraničí, v Česku. Je spokojný, že sa štúdiu môže venovať naplno.

Podobne to urobil jeho starší brat Maťo, ktorý si vybral (napriek radám starého otca, aby študoval v Bratislave) Viedenskú univerzitu. Je už v 3. ročníku a podmienky na štúdium má takmer také isté ako Samko v Brne. Ustarostení rodičia nechali synov, aby sa rozhodli sami, kde a čo chcú študovať (aj keď to je finančne náročnejšie ako doma). Starý otec sa s ich voľbou prv nestotožňoval, teraz v tichosti s nimi súhlasí. Možno aj preto, že na univerzite v Brne podľa odhadu študuje takmer 30 percent študentov, ktorí tam prišli zväčša s výborným prospechom z takmer každého kúta Slovenska. Chcu študovať na univerzite, ktorej český štát vytvára európske parametre pre študentov, ktorí sa rozhodli realizovať princípy znalostnej ekonomiky a vedomostnej spoločnosti. Treba dúfať, že budú ich realizovať po ich návrate na Slovensku. Otázkou ostáva, či to vieme aj zabezpečiť. Slovensko po mnohých rokoch má ministra školstva, ktorý vie, chce a môže výrazne posunúť úroveň školstva na Slovensku dopredu. Treba ho v tom podporovať.

Autor je univerzitný profesor ekonomie

(Dokončenie z 1. strany)

Túto úvahu sme sa rozhodli uviesť najmä preto, že sa blíži významné výročie tak slovenského štátu, ako aj slovenskej štátnosti, ktoré sa viaže na deň 14. marca roku 1939, lebo predpokladáme, že tu pertraktované a objasňované otázky dostanú v našej verejnosti znásobenú frekvenciu, čo v podstate vítame, no privítali by sme ju najmä už v exaktne rozlišovanej podobe aplikácie týchto pojmov. Lebo aj v nedávnom Vyhlásení redakcie SNN k čitateľom sme sa ešte mohli stretnúť s nie presne formulovanou výzvou: „sledovať pripomenutie si chvíle zrodu slovenskej štátnosti“, a potrebu jej záštitu proti zneváženiu.

Tu teda opäť potrebujeme pripomenúť, že „zrod slovenskej štátnosti“ sa neviaže na uvedené dátum, lebo slovenská štátnosť má oveľa dávnejší pôvod, aj oveľa hlbšie korene. V tomto dátume slovenská štátnosť totiž navonok opäť iba vystúpila zo svojho latentného či potenciálneho stavu do svojej konkrétnej podoby, tento raz už ako samostatnej existencie štátu.

Toto rozlišovanie je veľmi aktuálne a dôležité, a to najmä z toho dôvodu, že nie všetci kritici či odporcovia prvej Slovenskej republiky, ako nášho prvého štátu od zániku Veľkej Moravy, sú dnes i proti slovenskej štátnosti vôbec, len majú oprávnené výhrady proti neprávosťiam, ktoré sa tu v čase jeho existencie, žiaľbohu, aj konali. Lenže napriek tomu i v prvej Slovenskej republike z rokov 1939-1945 treba mať na zreteli aj jej štátnosť, ku ktorej sa chceme a budeme ako k posvätnému národnému pocitu vždy s láskou a úctou hlásiť, ako k dobru, ktoré dáva Boh každému národu, no zároveň s bôľom v srdci aj ľutujú, že jej realizáciu, najmä jej konkretizáciu tak strašne poznačila i zvrhlosť doby.

Máme tu na mysli zlo, páchané najmä na našich občanoch židovského pôvodu. Lenže zlo,

O láske a úcte k poznanému

ktoré sa tu páchalo, nevyplývalo z podstaty slovenskej štátnosti, ba nie ani z prvotných zámerov štátu, ako nie ani z jeho podstaty, ktorý sa zjavne chcel i začať budovať na zásadách kresťanských. Ich súčasťou v strohom kauzistickom poňatí bolo aj známe vládne Nariadenie č. 63, ktorým sa riešila pre hospodárstvo štátu nebezpečná disproporcionalita vlastníctva národného kapitálu, z ktorého sotva štvorpercentné zastúpenie židovského obyvateľstva vlastnilo polovicu. Toto však nedosiahlo len na základe svojich podnikateľských schopností, ale aj hospodárskymi preferenciami, ktorými sa maďarské vládnuce kruhy rozhodli z tohto etnika urobiť účinný nástroj svojej maďarizačnej politiky na Slovensku. Podľa tohto vládneho nariadenia sa totiž židovským vlastníkom podnikov prisúdil podiel vo výške 49%, a v podnikoch mohli ostať, kým majorizovaných 51% pripadlo štátu. Štát však tento majetok určil privatizérom s tým, že jeho hodnotu budú splácať zo zisku. Takto sa onen poštátnený majetok mal vrátiť štátu, teda k dobru celej spoločnosti, v ktorej sa rávalo aj s jej židovským obyvateľstvom.

K tomuto opatreniu nevedla však iba hospodárska bezpečnosť štátu, ale i fakt, že majitelia týchto podnikov nebrali ohľad na robotníkov, ako to bolo takmer v celej kapitalistickej Európe, a všetku nimi vytváranú „nadhodnotu“ si ponechávali pre seba. A to sa priečilo aj existujúcim pápežským sociálnym encyklikám, ktoré nabádali k tomu, aby sa štáty pričínili aj o spravodlivejšiu delbu tejto nadhodnoty, čiže zisku, plynúcej z práce a prevážne z práce robotníkov. Z týchto encyklik potom Katechizmus Katolíckej cirkvi prevzal zásadu, že „štát má zaručiť takú istotu, aby robotník, tak isto ako výrobca, mohli používať ovocie

svojej práce“ (KKC 2431). A pretože sa Slovenská republika pokladala za štát kresťanský, rozhodla sa práve podľa týchto direktív aj konať. Preto keby bolo v možnosti Slovenska tieto intencie aj slobodne udržať, Slovensko by sa bolo vyhlo tomu, čo nasledovalo po zásahu, ktorý sa v osudnú nedeľu 28. júna 1940 uskutočnil z Hitlerovho rozhodnutia v Salzburgu. Bol to síce deň, ktorý sa v liturgii označuje ako „Deň Pána“ (Dies dominica), lenže Slovensko ho môže hodnotiť aj ako čierny deň diabla (dies diabolica)!

Čiže práve táto kresťanská mienená politika podráždila Adolfa Hitlera, keď si v onen sviatočný deň pozval na „koberec“ vládu Slovenskej republiky aj s prezidentom Jozefom Tisom a bez okolov nadiktoval Slovensku politikov, čo boli v rozpore s politikou dovtedy riadne ustanovenej vlády Slovenskej republiky, i Tisu samého. A ako je známe, Hitlerom dosadení odporcovia vlády vtedy jasnali, a prezident Tiso sa po návrate zo Salzburgu rozhodol svojho úradu vzdať. Iba na prehovranie, a to aj svojho biskupa, na ktorého sa v tejto veci obrátili i dvaja židovskí rabíni, v úrade zotrval, a to aj v eticky diktovanom úsilí zachraňovať, čo sa zachránil ešte dalo, no čomu klášť prekážky priameho odporu bolo by ostalo nielen bez pozitívneho účinku, ale mohlo privodiť ešte aj oveľa ťažšie dôsledky.

A tu chceme zdôrazniť, že v tejto veci sa kazuisticky vychádzalo už zo vtedy platných zásad, aplikovaných aj v najnovšie kodifikovanom etickom kódexe, čiže v Katechizme Katolíckej cirkvi, ktorý je dnes najvyššou normou morálneho konania nielen katolíckeho, ale v podstate aj celého kresťanského sveta (ako eticky objektívne platného princípu). A týka sa to zodpo-

vednosti konania nielen jednotlivcov, ale i spoločnosti, kde sa jasne hovorí, že „len sloboda robí človeka zodpovedným za vlastné činy a len v takej miere, v akej ich koná dobrovoľne“ (KKC 1734), a kde hlavným je aj „kritérium násillia“ (KKC 1735).

Ale o zneváženie slovenskej štátnosti vôbec sa ešte aj dnes maskovane usilujú tí, čo teraz ako by bojovali len proti štátu, ktorý vznikol za pohutých okolností 14. marca 1939 a zmietaný vlnami svetového politického násillia. Títo ľudia ako ideoví pohrobkovia tých, čo v záchvatoch nenávisti voči slovenskej štátnosti v dvadsiatych a tridsiatych rokoch minulého storočia, ako je známe, sa vôbec nerozpakovali uchýliť sa aj k vraždám, ešte aj dnes sa totiž len veľmi ťažko zbavujú svojho zdedeného patologického resentimentu. Ich obeťou sa mal stať najmä Andrej Hlinka, hlásateľ slovenskej štátnosti, ktorú právom hájil aj podľa Pittsburskej dohody.

Patrí sa teda pri tohtoročnej jubilejnej príležitosti uctiť si aj pamiatku tých, ktorých ideoví predkovia dnešných odporcov slovenskej štátnosti zabil pri slovenských manifestáciách a pri obrane tohto práva. Boli to 10. 10. 1920 v Námestove smrteľne ranení Anton Jackuliak a Ignác Fencik, v Trnave roku 1921 Štefan Mikuš a v Košiciach 22. 9. 1922 Ján Hanušovský.

Padli ako obeť nenávisti predstaviteľov bezhlavého čechoslovakizmu voči slovenskej štátnosti, čiže dalo by sa ešte dodať, že rukou tých, ktorých potomkovia a prechovávatelia tých istých zdedených politických predsudkov, dnes sa bez najmenších rozpakov pasujú do roly najväčších „demokratov“.

JURAJ CHOVAN-REHÁK

I

V roku 2000 vyšla už v druhom (rozšírenom) vydaní knižka Pavla Mešťana Antisemitizmus v politickom vývoji Slovenska (1989 - 1999). Okrem úvodných príspevkov, obrazovej a technickej časti má 8 kapitol, spolu 271 strán. Rozsiahla časť Použitá literatúra vytvára na prvý pohľad dojem prísne vedeckej práce, teda knižky, ktorá hľadá a čitateľovi predkladá pravdu.

Tento dojem však narušajú už prvé odseky textu. To, čo autor neskoršie definuje ako antisemitizmus, sa už v pozdrave Na cestu (Dr. Rafael Vago, Univerzita Tel-Aviv) trochu prekvapujúco absolutizuje na úroveň testu „na zistenie, či je spoločnosť dostatočne vyspelá“.

Problém tkvie v tom, že akýkoľvek zlý extrém môže byť testom spoločnosti iba v tej miere, v akej sa extrém v spoločnosti vyskytuje, nakoľko sa s ním spoločnosť stotožňuje a či je relevantnou, teda charakteristickou črtou (celej) spoločnosti. Text tejto knižky chce vytvoriť dojem, že antisemitizmus by mohol byť pre slovenskú spoločnosť takýmto testom. Je však antisemitizmus charakteristickou črtou Slovákov a Slovenska?

V kontexte celku tejto knižky znie varovne aj vážny záver o neistej budúcnosti, totiž výrok: „Pokiaľ bude existovať antisemitizmus, bude prekvitať aj historický revizionizmus a budúcnosť bude neistá.“ (S. 12.)

Dúfame, že táto redukcia vývinových síl nevedie k objavu centrálného problému súčasného sveta. Antisemitizmus je určite zlá vec, ale dnes sa ukazuje, že ani neprítomnosť antisemitizmu by našu budúcnosť neurobila istou. Sú aj iné veľké neistoty: Balkán, Palestína, Afganistan, Irak, Irán (?)

Po pozornom prečítaní tejto knižky sa nám už v úvode našich poznámok žiada vysloviť naliehavú prosbu, aby si ju dobre prečítali aj naši židovskí spoluobčania a bratia. Veľkú službu pokojnému spolunazivaniu by urobili triezvym, nezaujatým posúdením jej smerovania. Nie je nám známe, či sa to stalo, pričom knižka vychádza už v druhom vydaní. Obávame sa totiž, že ona pre zjavnú zaujatost' nebezpečne zveličuje, takmer absolutizuje opisované negatíva. Vyvolá mnohé odmietavé postoje k autorovi. Zostane to však iba pri osobe autora? To závisí od dikcie textu, od zmyslu tejto knižky, a najmä od toho, čo bude nasledovať. Dikcia knižky je nešťastne zlá.

Nie je totiž pravda, čo tvrdí P. Mešťan, že:

- Slováci ako spoločenstvo a národ boli a sú rasovo zaujatí,

- boli a sú nacionalisti, fašisti, klérofašisti, antisemiti.

Nie je pravda, že

- slovenské kresťanstvo je spolitizovaný katolicizmus,

- pojem „kresťanský národ“ je umelá jednota,

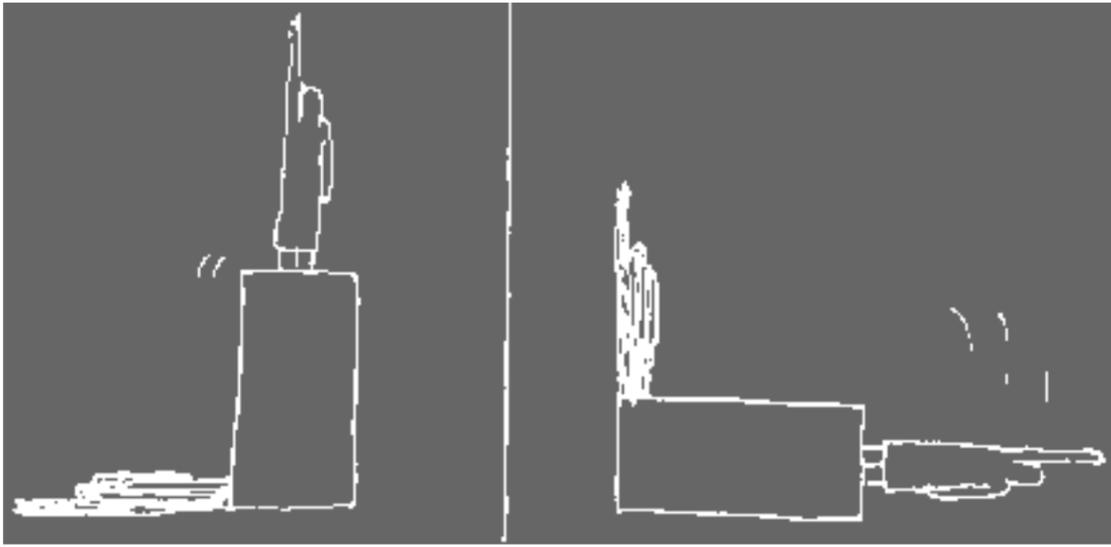
- katolícka cirkev na Slovensku „utvrdzovala“ fašizmus,

- slovenský katolícky klérus je pokrytecký,

- Slovensko by mohlo byť pokusným králikom nacizmu.

Nepopierame, že ako hocikde inde na svete, aj na Slovensku sa nájdu jednotlivci a malé (zdôrazňujeme: malé!) skupiny všelijakých extrémistov. Dnešné Slovensko má však 5 a pol milióna občanov. A počuli sme už aj podozrenie, že niektoré prejavy extrémizmu po roku 1989 boli iniciované účelovo, že jednotlivci a skupiny boli v niektorých prípadoch cudzím nástrojom.

Prejavy extrémizmu nie sú výrazom ducha nášho národa. Také zovšeobecnenia, ako ich nachádzame v knižke P. Mešťana, pokladáme za neprijateľné a nešťastné. Preto sme vyslovili prosbu, aby sa ňou zaoberali aj naši židovskí spoluobčania. Táto knižka sa totiž podľa svojej dikcie nebude vnímať ako dobromyseľné upozornenie na nedostatky slovenskej spoločnosti. Také nedostatky, pravdaže, jestvujú. Nie sú však také, ako ich opisuje P. Mešťan. A čo je veľmi zlé, zveličenie negatíva môžu pôsobiť ako ohováranie, v istej situácii aj ako provokácia. To si nemohol želať autor, než-

Kresba: Andrej Mišanek

Požehnaný je ten, kto ponad priekopy stavia ľuďom mosty a cesty vyrovnáva

O antisemitizme, rasizme, neonacizme a fašizme v Slovenskej republike

Pavol Mešťan: Antisemitism in Slovakia in the Year 2003-2005

Neobyčajný krok - opakovane bez zmeny - uverejniť článok publikovaný v Kultúre r. 2003 sme sa rozhodli preto, lebo to pokladáme za najlepšiu formu diskusie s P. Mešťanom po jeho novom útoku na tých, čo upozornili na jeho postoje k Slovákom, Slovensku a jeho minulosti, k Slovenskej republike, k veriacim a ku Katolíckej cirkvi v jeho knižke z roku 2000

Na tomto mieste sa teraz už nechceme zaoberať niektorými výrokmi v jeho najnovšej anglickej publikácii. Čitatelia, ktorí budú chcieť dôkladne poznať fakty, môžu sa po prečítaní pôvodnej reakcie na knižku P. Mešťana z roku 2000, ktorú sme prvý raz uverejnili v r. 2003, pokúsiť nájsť túto jeho novú publikáciu, preštudovať všetky relevantné fakty (aj jeho knižku z r. 2000) a urobiť si o veciach definitívny osobný záver. My opakovane vyhlasujeme, že náš článok z roku 2003 bol motivovaný snahou upozorniť na nepravdivé odsudky, na exponovane útočné to-

ny, na hanlivosť a nedostatočnú odôvodnenosť mnohých jeho výrokov. Požiadali sme spoločenstvo bratov židov žijúcich na Slovensku, a toto želanie aj dnes opakujeme, aby sa dobre oboznámili s výrokmi P. Mešťana a sami posúdili, či jeho knižka, nech by už mala akúkoľvek motiváciu, neškodí nám všetkým - veď všetci chceme žiť a dnes aj, vďaka Bohu, spolu žijeme na Slovensku v pokoji.

Podstatu toho, čo sme chceli vysloviť a o čo nám úprimne ide aj dnes, vyjadruje názov i posledná veta nášho článku z roku 2003: „Požehnaný je ten, kto ponad priekopy stavia ľuďom mosty a cesty vyrovnáva“. Týchto požehnaných potrebujeme všetci. Inak nám (všetkým) hrozí katastrofa.

Zdá sa, že P. Mešťan toto nepochopil. Horšie by bolo, keby to ani nechcel pochopiť. Zdá sa, že sa ďalej cíti nedotknuteľný, nadradený, zdá sa, že pokračuje v pôvodnom programe a píše v tom štýle a s tým cieľom ako v roku 2000.

lajú si to naši židovskí spoluobčania, a čo je najdôležitejšie, neželá si to ani drvivá, absolútna väčšina Slovákov.

Pokúsime sa ukázať, o čo ide. Neurobíme to formou recenzie. K jednotlivým problémovým okruhom uvieme doslovné citáty autora (odtláčame ich kurzívou; citácie ponechávame v pravopisnej podobe podľa autora) a pridávame k nim iba krátky komentár alebo vyslovujeme otázky.

II

1. Autor na viacerých miestach formuluje výpovede, z ktorých sa hlási jeho nadradenosť a podľa zmyslu textu aj nadradenosť ním zastúpeného spoločenstva nad Slovámi: „židia boli v očiach prevažnej časti slovenského, dlhý čas len menej vzdelaného národa vrstvou a rasou, ktorá k nemu nepatriala...“ (s. 20), „časť slovenského národa, opantaná predsudkami, poverami, nerozhľadená, historicky nezorientovaná, neschopná vecne analyzovať situáciu, pochopiť židov...“ (s. 21), židia „po slovensky vedeli a to im stačilo. Inak boli pevnejšie napojení na maďarskú alebo nemeckú kultúru, lebo slovenská ešte sa len tvorila, im pri ich náročnosti, duchovnej vyspelosti a svetovej rozhl'adenosti nemohla veľa poskytnúť a ani ju nepoznali“ (s. 19), žid bol „nepriateľom preto, že sa hlásil k vládnucemu národu

a poskytoval podporu jeho štátnym predstaviteľom“ (s. 22).

Niektoré výroky sú formulované tak, že sa vzťahujú na celé slovenské spoločenstvo, akoby nebolo vzdelaných, rozhl'adených a sebavedomých Slovákov i v časoch národnej biedy i v časoch národného útlaku. Čitateľ určite bude klásť otázku: Kedy sa podľa autora tvorila slovenská kultúra? Azda pred pár desiatkami rokov?

2. Tvrdíme, že ľudskosť sa obyčajne prejavuje aj etosom, altruizmom a obeťavosťou v podporovaní dobra. Nemôže nad všetkým ľudským stáť pohodlie, hmotná a spoločenská výhoda, zisk. Život v takej spoločnosti by bol neznesiteľný - neľudský. Autor však píše: „ako sa mohli židia na slovenskom území vo väčšom počte hlásiť k Slovákom, keď aj slovenských katolíckych kňazov prenasledovali za každý prejav panslavizmu?“ (S. 19.) „Pre židovských veľkopodnikateľov a finančníkov bola uhorská štátna moc jednou z hlavných podmienok sebauplatnenia a nemienili ju provokovať ani náznamom prejavu židovskej výlučnosti, nieto ešte sympatiami k maďarským národom v Uhorsku. Bolo to výhodnejšie, bezpečnejšie a pohodlnejšie.“ (S. 22.)

Ťažko veriť, že takáto filozofia života by bola typicky židovská. Autor tak charakterizuje židovských veľkopodnikateľov a finančníkov. Odmietanie takej-

to filozofie života bol antisemitizmus?

3. Nie sme sami v tvrdení, že národ je hodnota a je mravná kategória. Preto nepokladáme za eticky prijateľné, ak sa tvrdí, že to bol „prirodzený nezáujem, ale do istej miery i opatrnosť, ak slovenskí židia takmer nereagovali na výzvy národných buditeľov“ (s. 19).

Musíme sa opýtať: Za čo dnes v Izraeli umierajú vojaci?

Na otázku, aké má Slovensko špeciálne podmienky na prežívania i možné obnovenie staronového obrazu žida, autor odpovedá: „...príčinou je osobitný obsah kategórie národ a národnosť menšina v spoločenskom, laickom i náboženskom vedomí veľkej časti obyvateľstva... Ide zrejme o rasistický znak..., úsilie o jazykovú, národnú a viac-menej aj rasovú výlučnosť... Po voľbách v júni 1992 sa začali šíriť predstavy o výnimčnom, rasovo i nábožensky čistom slovenskom národe.“ (S. 58.)

Nie je nám známe, že by Slováci chápali svoj jazyk a svoju národnú príslušnosť ako rasovú výlučnosť. O Slovákoch nemožno povedať, že by boli kedykoľvek v minulosti alebo dokonca aj dnes rasisti. To nebola a nie je charakteristická črta spoločenstva („veľkej časti“) Slovákov. Okrem toho z mravnej kategórie národa nevyplýva dôsledok zlého obrazu žida na Slovensku. Slovenské národovectvo nebolo a nie je rasizmus ani antisemitizmus!

V tomto kontexte však možno hovoriť o individualite a identite (národa), ktorá sa prejavuje aj v jazyku, tradíciách a kultúre. Súhlasíme, že „pilierom národnej identity Slovenska sa stalo kresťanstvo“, určite však nie „spolitizovaný katolicizmus“, lebo národná identita Slovákov má oveľa staršie korene, než stav, o ktorom autor hovorí ako o tzv. „spolitizovanom katolicizme“ (porov. s. 54).

4. Pravda je, že národné vedomie je psychická a kultúrna, dodajme ešte: sociálna realita. Nemožno ho však stotožňovať s mýtmi a predsudkami: „Národné vedomie existuje na úrovni ideológie a na úrovni sociálnej psychiky ako pocity, stereotypy, zvykové a historické mýty, predsudky.“ (S. 45.) „Obsahom spoločné, jednotné - pre celý národ - národné vedomie nemôže ani existovať.“ (S. 46.)

Na niekdajšie tvrdenie KDH, že „cirkev je jedna z mála síl, ktorá zjednocuje národ“ autor reaguje výpoveďou: „Toto o sebe ešte pred štyrmi rokmi tvrdilo aj vedenie KSČ (zjavne ide o rok 1993 - autor). Ale žiadať alebo i nútiť národ, aby bol umelo jednotný, možno len z pozície totalitného myslenia.“ (S. 55.)

Lenže ak je isté spoločenstvo národ, nemá ono (nemajú členovia tohto spoločenstva) z podstaty veci, teda prirodzene jednotiacu (t. j. špecifickú) prvky, ktoré ho robia konkrétnym národom? Nežije v štáte Izrael židovský národ?

Na Slovensku sa po roku 1993 nevytvárala umelá jednota, národ nebol do takej jednoty nútený a takýmto extrémom náš národ ako individualita a identita nikdy nepodľahol - ani vtedy, keď politika vymyslela jednotný československý národ, ani vtedy, keď sa v Uhorsku hovorilo o neexistencii slovenského národa. Opak - nejednotnosť - je dnes (smutná politická) slovenská skutočnosť.

5. Je veľmi nevhodné a nešťastné stotožňovať sa s tými, čo boli a sú proti slovenskej individualite a identite, proti politickým a organizačným dôsledkom tejto skutočnosti, teda aj proti slovenskej štátnosti. K tomu, žiaľ, smeruje duch výroku o Tisovom chápaní stanoviska biskupov k ČSR po roku 1945: „To len potvrdzuje, ako málo prekazalo ľudskom s Tisom na čele vyhlásiť svojvoľne autonómne Slovensko, keď ČSR bola ohrozená Hitlerom. Cítiac za chrbátom nacistické Nemecko a súc blízko k nacistickej ideológii, neváhali podniknúť tento krok aj za cenu oslabenia republiky.“ (S. 156.)

Nie je to historická pravda a ozýva sa v tom črta necitlivosti k osudu Slovákov, ktorý bol kedysi poznačený teóriou čechoslovakizmu, ale aj dôsledkami toho, čo sa na viacerých miestach tejto knižky označuje ako „maďarónstvo“.

6. Za veľmi nevhodné pokladáme autorovo hodnotenie preambuly ústavy SR. Implikuje to, čo sa veľmi zle dotýka Slovákov a čo autor na niektorých iných miestach knižky chce poprieť. Tu totiž píše: „Text preambuly sa oproti pôvodnému vládnemu návrhu ústavy zmenil a pod vplyvom nacionalistických síl v SNR (najmä v dôsledku tlaku Slovenskej národnej strany a Matice slovenskej) nadobudol čiastočne mystický obsah. ...Novodobý slovenský národ sa začal formovať nie pred tisícročím, ale s vývojom novodobých európskych národov vôbec.“ (S. 43.) „Text sa hlási k tzv. cyrilometodskému duchovnému dedičstvu z konca prvého tisícročia... Tieto doplnky (zmeny) textu preambuly nie sú šťastné. Evokujú katolícky pôvod a charakter slovenského národa. Slovenský národ sa však konstituoval až v 18. - 19. storočí a plne až v 20. storočí, a to nielen na princípoch katolíckej viery, ale i iných kresťanských náboženstiev. Spomienka na Veľkú Moravu evokuje za mystický biologický a biologický pôvod a charakter slovenského národa. Ten, ako to hlásali, ba aj dnes hlásajú teoretici slovenského fašizmu, je akýsi priamym potomkom kmeňov Veľkej Moravy, výrazom „jednej matky krvi“, národom pokrvne čistým.“ (S. 44.)

Ani špekulatívne vsunutie označenia „novodobý“ nerobí tento text prijateľným.

(Pokračovanie na 11. strane)

Jozef Horniak však nezdieľa manželkinu filozofiu, ktorá je filozofiou drvivej väčšiny ľudí v dedine. Jozef v románe odsudzuje a praniejuje všetko, čo sa nezohoduje s jeho predstavami. Nechce ostať sedliakom duševne otupeným, ktorý celý svoj život zasvätil iba pluhu. Neustále ale naráža na odpor svojho okolia. „Jozef nebol filozof, ale sedliak. A načo sú sedliakovi myšlienky, také myšlienky, keď má dosť ostatnej práce?“

V románe *Vzbúrenec* je najväčší priestor venovaný zobrazeniu boja jednotlivca - Jozefa za právo existovať a usilovať sa o dosiahnutie vysokých ideálov. Nejde o existenciu materiálnu ale duchovnú. Napriek tomu cieľom Jozefových snáh nie je samotný Boh, ale spravodlivosť medzi ľuďmi a túžba priviesť ľudstvo k tomu, aby svojim myšliením prekonal hranice, ktoré ho obmedzujú. Do samoty ho vrhá fakt, že nijako nemôže prinútiť okolie, aby sa vzdalo toho, čoho sa zbaviť nechce, t.j. zaužívaného sedliackeho života a tradícií, ktoré podľa Jozefa, zväzujú a bránia zmeniť svet. Jozef si neuvedomuje zbytočnosť svojho boja, nechce pripustiť, že ako jediniec svet zmeniť nedokáže. Aj autor sympatizuje s mladým vzbúrencom, pripomína však, že do tohto boja sa musia začleniť širšie spoločenské vrstvy, lebo v opačnej situácii, ako to bolo aj v prípade Jozefa Horniaka, sa boj končí osobnou prehrou. Jozef spojencov vo svojom okolí nenachádza a jeho myšlienky, nech sú akokoľvek ušľachtilé, ostávajú odmietnuté a zadupané do prachu, z ktorého len ťažko môžu znovu vzklíčiť.

Jozefov vzdor proti spoločnosti a zaužívaným tradíciám môžeme pozorovať aj pri narodení jeho syna: „V kostole si nik nevedel spomenúť na meno malého, lebo nikdy nik nečítal, ani nepočul, že by sa niekto mohol menovať Henrichom, lebo väčšina detí volala sa a písala Johan alebo Michel.“ Henrich je jediný, ku komu má Jozef v Priekope vreľý vzťah: „Je to kus z mojej duše.“ Henrich sa do tohto boja ešte aktívne nezapája, jeho vnútorná genéza je predstavená až v pokračovaní diológie, v románe *Krv z jeho krvi*.

Jozefovo presvedčenie o vlastnej pravde ho privádza k boju s inštitúciami, ignoruje rozhodnutie súdu a ironizuje formalizmus a mašinériu byrokracie. „Celý svet je poprepletaný hrbatými ľuďmi a podobnými úradníkmi, ktorí sú iba na smiech.“ Neuvedomuje si, že hoci má pravdu, nič sa na svete nezmení: tak ako sa nezmenia obyvatelia Priekopy, dobrovoľne pripútani k pluhu, tak sa nezmení ani svet, dobrovoľne spätý so zlom. Jozef však napriek tomu zotráva vo svojej vzbure. „Nebol ani chudobným, aby nemohol zaplatiť nejaký menší trest, keď to vedel urobiť pán, ale chcel sa postaviť proti svetu.“ Svet ale neobráti, hoci by aj bol postavený na hlavu. Jozef svoj boj prehráva a je nútený konštatovať: „Áno, v styku so svetským zákonom nenašiel som pravý život, lebo svetský zákon je taký nedokonalý - ako život.“ So svojimi individuálnymi názormi a myšlienkami blúdi v kruhu a nenachádza

nikoho a nič o čo by sa mohol oprieť. Jeho vízie o ideálnom svete spôsobujú, že končí v ústave pre choromyselných. Tým sa jeho príbeh v prvej časti diológie symbolicky uzatvára. V záverečnej časti *Vzbúrenca* sa Jozefove osudy nezachytávajú priamo. Iba letmo sa ich dotýka brat Andrej. Úchytom sprostredkúva čitateľovi osudy cez spleť halucinácií a chaotických snov. Jeho snaha je akosi rekapituláciou a zároveň konfrontáciou Jozefovej i jeho vlastnej životnej filozofie, ktorá vyúsťuje do akejsi duchovnej transformácie, kedy sa Andrej - Ivan stotožňuje s bratom Jozefom. „Čieže myšlienky nesiem? Čie? Jozefove!“ Tým sa symbolicky jeho poslanstvo odovzdáva ďalej a neumiera. Otázkou ostáva: aké poslanstvo?

Brázda v celom románe rozoberá vzájomnú konfrontáciu mladého Horniaka so zvyškom spoločnosti, no nikde nekonkretizuje Jozefovu „veľkú myšlienku.“ Len na základe jeho konania môžeme usudzovať, že tou veľkou myšlienkou mal byť odpor voči konvenciám, snaha o zlepšenie sveta a hľadanie ideálnych životných hodnôt a istôt. Ďalšie, konkrétnejšie riešenia a odpovede na nespravodlivosť vo svete nájdeme v druhej časti diológie *Krv z jeho krvi*, ktorá vyšla v roku 1947. Charakterizuje ju kompozičná i filozofická nadväznosť na *Vzbúrenca*, ktorá má v prvom rade charakter Jozefových zápiskov. „Na prvej strane napísané: zápisky blázna. A potom: odovzďavam ich Henrichovi, ktorý je môj syn, aby nepadol pred ľuďmi ani pred Bohom ako jeho otec.“ Z denníka sa dozvedáme o Jozefových posledných dňoch, počas ktorých prešiel vnútornou sebareflexiou. Hoci v nej ostáva verný svojej životnej filozofii, ktorá spočíva vo vzbure proti spoločnosti a konvenciám, objavuje už pevný oporný bod: Boha. Liečebný ústav, v ktorom je Jozef zavretý, stáva sa formou akéhosi pozemského očistca. V ňom Jozef prežíva najväčšie utrpenie, ktoré možno chápať ako trest za previnenie (zabi-

tie starej Rábky) a zároveň sa obracia k Bohu. Tu môžeme pozorovať charakteristickú črtu Brázdovej tvorby. Svojho hrdinu úplne „zničí“ s cieľom, ktorý sa nesie v duchu myšlienky: človek niekedy musí spadnúť až na samé dno, aby pocítil veľkosť Boha. S touto myšlienkou sa stretávame aj v ostatných Brázdových dielach, napríklad v knihe *Korunovaná*. Jozef v čase najväčšieho zúfalstva tiež prichádza k záveru, že „jediná sloboda je v Bohu, darmo popisali toľko kníh, že to má byť inakšie. Nie je to pravda, teraz to cítim.“ Jozefove zápisky vôbec nenesú znaky pomätenosti ich autora. Naopak, obsahujú mnoho životných právd vo forme filozofických úvah, ku ktorým sa človek často dopracúva iba na sklonku života poučený životnou skúsenosťou. Sú výstrahou a návodom pre syna Henricha, ústrednej postavy druhej časti diológie. Zároveň obsahujú aj Jozefovu veľkú myšlienku, ktorú má niesť aj jeho syn Henrich a ktorá znie: „Rovno za ním, za Ježišom.“ (s.46)

Mladý spisovateľ Henrich Horniak vystupuje ako typický prototyp človeka dnešnej doby, ktorého najväčším problémom je duševná rozpoltenosť. Hľadá životné hodnoty, spoločenský priestor, v ktorom by sa mohol angažovať, no nekladie si otázku, či jeho životné hodnoty sú aj správne a jeho spoločenská angažovanosť zmysluplná a prospešná. Jozef Melicher poznamenáva: „Henrich Horniak zápasí nielen so svojou náboženskou vlašnosťou, ale i s karietickými tendenciami v tzv. kresťanských inštitúciách“. A práve ich členovia sa snažia naplniť svet „renesančným apoštolským kresťanstvom“, ktoré spočíva v snahe človeka urobiť všetko pre svoje pohodlie nehladiac na tradičné kresťanské hodnoty. Najlepšie to vystihuje postava profesora Sosnáka, ktorý hovorí: Nedržíme sa preto nijakých ideológií a keď bude treba, nezaváhame pomenovať kresťanstvo, ktoré budeme žiť, kresťanstvom reálnym, titanským, sociálnym alebo iným.“

Renesančné kresťanstvo v tomto poňmaní nie je ničím iným ako formálnou nálepkou kresťanstva na prečiny, ktorých sa človek proti Bohu dopúšťa. Spolky neslúžia na obrodu ľudí v kresťanskom duchu, stávajú sa len prostriedkom na získanie moci. V boji o ňu sa neštítia vystupovať ani proti skutočným zástancom kresťanských hodnôt. „Nik to nehovorí, ale je známe, že tento zjazd má zoslabiť duchovné semináre, ktoré konajú na vidieku Janovského priateľa v rámci katolíckych večerov.“ Cieľom boja nie je len boj o moc, ale najmä majetkový prospech. V súboji s ním prehrávajú akékoľvek vznešené myšlienky. „Keď budem mať radcovstvo v líčkerke, zbohom Spoločnosť.“ Do popredia tak opäť vystupuje tradičný zápas ducha a hmoty, dominujúci vo *Vzbúrencovi*.

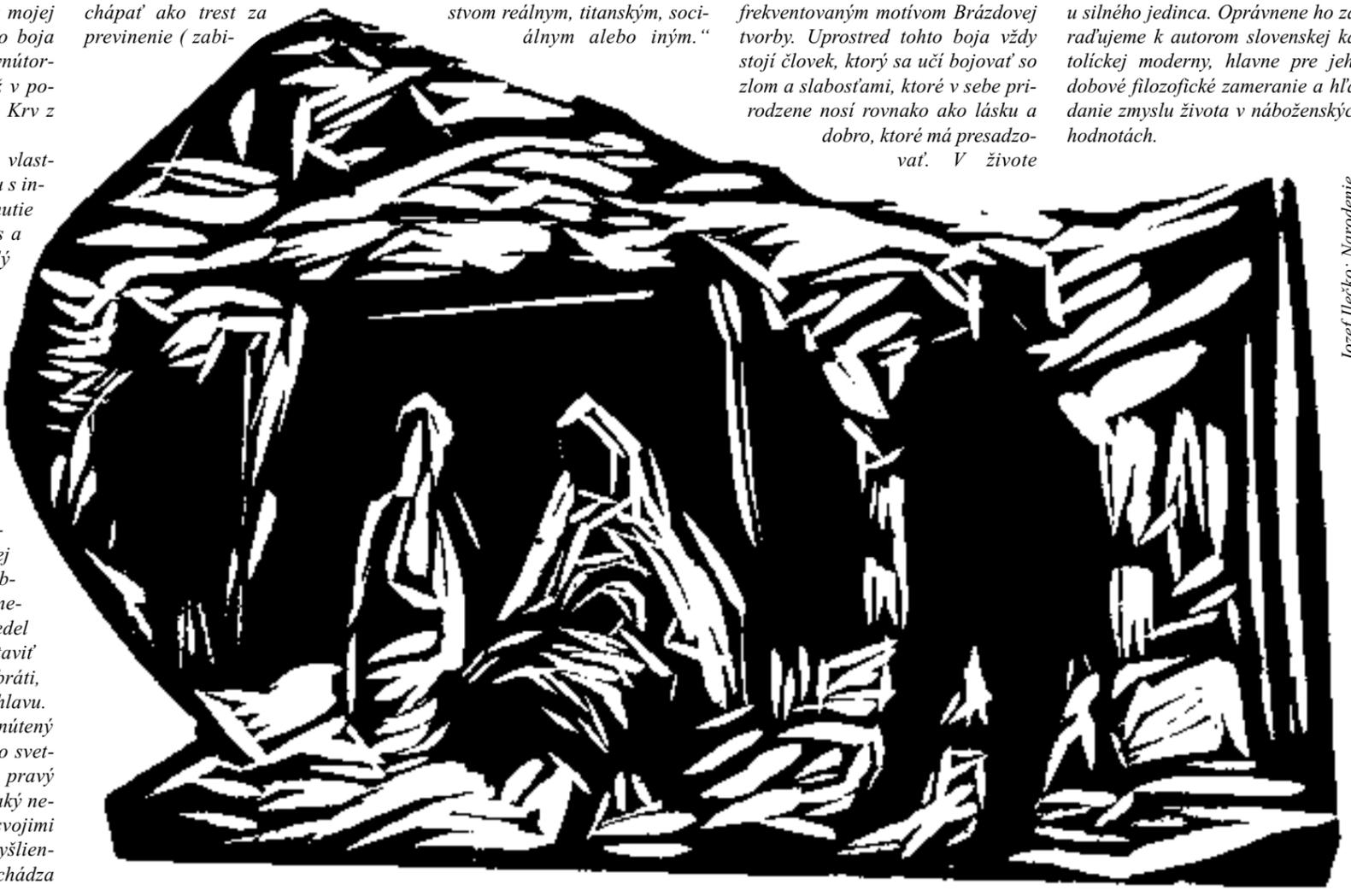
Henrich si túto pravdu uvedomuje, „proti koncepcii náboženského formalizmu stavia potrebu praktického kresťanstva“, a verbálne ho aj deklamuje. Sám sa však zmieta v duševnej kríze. Tá sa neprejavuje túžbou po moci a majetku, ale vlašnosťou vo viere. Vie byť zapálený pre Boha, no často iba verbálne, na druhej strane neváha zanedbávať svoju rodinu, manželku, dokonca ju istý čas podvádza. Svoje konanie sa snaží vždy ospravedlniť, ako keby sa jeho žiadne morálne a kresťanské zákony netýkali. „Ale, Žofia drahá, nie je najmúdrejšie, keby sme chceli používať na sebe škrupulózne meračlá hriechu. Je toho tak nepatrne málo, čím by sme ublížili ostatným.“ Henrich je presný obraz človeka, ktorý je horlivým kresťanom dovtedy, kým sa ho božie zákony bytostne nedotýkajú. Len čo sa tak stane, zapiera svoju vieru, i keď nie slovami, ale tak robí skutkami, ktoré božím zákonom odporujú. Henrich sa okrem svojho vnútorného zápasu musí vyrovnávať aj s prítomnosťou diabla, ktorý ho neustále prenasleduje a je „hrdý na toto priateľstvo a spokojný s ním.“ (s.131)

Satan a jeho boj s Bohom je frekventovaným motívom Brázdovej tvorby. Uprostred tohto boja vždy stojí človek, ktorý sa učí bojovať so zlom a slabosťami, ktoré v sebe prirodzene nosí rovnako ako lásku a dobro, ktoré má presadzovať. V živote

Henricha neustále dochádza k boju dobra a zla, k vzostupom a pádom. Jozef Melicher jeho boj hodnotí ako konflikt, ktorý „spočíva v rozporoch medzi úsilím o úprimnú vnútornú duchovnú obrodu človeka medzi pokrytctvom, falošnosťou a úskokmi.“ Na jeho postave autor ukazuje, aký je človek nestály a už pri najmenšom pokušení podľahne zlu. Neodsudzuje ho ako zlého človeka. Pokazuje na to, že dnešný človek nemá svoj postoj k Bohu vyjasnený, z čoho vyplýva aj jeho duševná rozpoltenosť: „a ocitol sa po dlhšom čase znovu na tom mieste, kde bolo vidieť na obidva brehy, na breh boží a na breh satanov a Henrich mal znovu potvrdenie, ako sa medzi nimi zmieta, priťahovaný obidvoma a obidvom neodporujúci.“ Henrich bojuje sám so sebou, jeho vnútorný boj sa nesie celým románom, v ktorom sa neustále striedajú momenty vzostupu a pádu, pričom pád nemá slúžiť ako trest ale ako záchrana. „Bolesťou Boh láme pýchu alebo vykupuje. Ak niekomu zlomí krk pred pekelnou bránou, nemáme to pokladať za lásku od Boha?“

Henrich v závere románu dospieva k duševnej harmónii, keď si uvedomuje svoje životné omyly, ktoré boli zreteľne podobné omylom jeho otca Jozefa. „Myslel som, že mám spasiť ľudí, že som povoláný, aby som im ukazoval cestu, a zatiaľ som bol hanebne slabý práve tam, kde mi rástlo najviac šťastia (v rodine - pozn. V. P).“ Kľúčovým momentom románu sa stáva Henrichovo vyznanie nad otcovým hrobom. Nesie v sebe odkaz ľudstvu a poznanie životnej pravdy, t.j. „veľkej myšlienky“, ktorú Jozef Henrichovi v zápisoch odovzdal: „Ďakujem ti za zápisky. Krajšie si ich nemohol zakončiť: Za ním. (...) Tvoja nespokojnosť je už ukonená a nám potrvá niekedy celý život, kým si uvedomíme, že ukojiť ju môže len Boh, ktorý je jediný jej pôvodca.“

Brázda v oboch románoch umelecky sprostredkúva vlastné riešenie vnútorných konfliktov predovšetkým u silného jedinca. Oprávnené ho zaraďujeme k autorom slovenskej katolíckej moderny, hlavne pre jeho dobové filozofické zameranie a hľadanie zmyslu života v náboženských hodnotách.

Jozef Itečko: Narodenie

Hviezdoslav s manželkou počas prvej svetovej vojny

Bard slovenskej poézie

Osemdesiate a deväťdesiate roky 19. storočia sa niesli v znamení nástupu mladých národných a literárnych síl. V slovenskej literatúre sa hlásil o slovo nový smer - realizmus. Nová generácia, ako napísal Eugen Pauliny, „povýšila slovenčinu ešte vyššie, ako bola predtým. Od tých čias začína neprestajný vzrast a rozmáhanie sa slovenčiny. Prichodí Vajanský so Škultéty, obnovujú Slovenské pohľady. Prichodí Hviezdoslav, Kukučín a s nimi ďalší a ďalší, ktorí umelecky stvárnajú slovenčinu“. Vedúcou postavou novej generácie bol po niekoľko desaťročí Svetozár Hurban Vajanský. Tvorca modernej slovenskej poézie, prózy a kritiky a priekopník realizmu v slovenskej literatúre sa v literárnom diele prejavoval peknou rečou a slohom. Novou jazykovou kvalitou sa od začiatku vyznačoval jeho žurnalistický prejav. Syn Jozefa Miloslava Hurbana širokými aktivitami výrazne zasiahol do utvárania novodobého slovenského národa a jeho kultúry.

Veľkým zjavom druhej polovice 19. a začiatkom 20. storočia bol Pavol Országh Hviezdoslav (2. 2. 1849 - 8. 11. 1921). Nedávno v Dolnom Kubíne dôstojne pripomenuli 160. výročie narodenia básnika, ktorému už dávnejšie vzdal hold Emil Boleslav Lukáč slovami: „Klaniam sa tomuto dielu, ako slovenskému národnému monumentu a dokumentu. Je zvrchovaným vypätím národnej energie, je súčasne najvyššou apológiou národa“. Tvorca diela, ktoré predstavuje jeden z fundamentov slovenskej literatúry pochádzal z oravskej zemianskej rodiny. Absolvoval právnickú akadémiu v Prešove. Hoci takmer zakotvil v Martine, kde mu Jozef Škultéty ponúkol dobré podmienky, predsa sa rozhodol, že z rodnej Oravy neodíde. Pôsobil ako advokát v Námestove a Dolnom Kubíne, kde bol počas aj vedúcim filiálky Tatra banky. Od r. 1904 sa venoval výlučne literatúre. Po vzniku Československej republiky bol členom prvého revolučného národného zhromaždenia. Fakt, že sa v r. 1919 stal prvým predsedom ožvivenej Matice slovenskej priam predurčil, aby otázka národného jazyka patrila k matičným prioritám.

Keď sa mladý, maďarsky veršujúci Slovák vrátil z Miškovca na rodnú Oravu, sa pod vplyvom matkinho vlastenectva zaslúbil slovenskej literatúre a zostal jej verný do konca života. Po národnom precitnutí od r. 1867 intenzívne tvoril slovenské verše, ktoré vydal v zbierke Básnicke prviesky Jozefa Zbranského (1868). Venoval ju Andrejovi Sládkovičovi, nadväzujúc na jeho ideový a umelecký odkaz.

Vrchol Hviezdoslavovej tvorby predstavujú posledné dve desaťročia 19. a začiatok 20. storočia. Vytvoril jedinečné veršované epické skladby zo života

Oravcov (Hájnikova žena, 1884 - 86; Ežo Vlkolinský, 1890; Gábor Vlkolínsky, 1897 - 99), rozsiahle lyrické cykly (Sonety, 1886; Letorosty, 1885 - 96; Žalmy a hymny, 1885 - 92; Prechádzky jarom, 1898; Prechádzky letom, 1898; Stesky, 1903 - 06, Dozvučky, 1901 - 11) a samostatný okruh diela predstavujúci epické básne s biblickým námietom (Agar, 1883; Ráchel, 1891; Kain, 1893; Vianoce, 1898; Sen Šalamúnov, 1901). K biblickej tematike sa vrátil päťdesťstovovou tragédiou Herodes a Herodias (1909), predstavujúcou jeden z vrcholov slovenského dramatického umenia.

Napísal viaceré žalmické i hymnické skladby, príležitostné básne a obrázky zo života dedinského ľudu (Bútora a Čútora, Poludienok, Na obnôcke, Večera). Vypuknutie 1. svetovej vojny a hrôzy s ňou spojené dostali básnicku podobu v cykle Krvavé sonety (1914), kde odsúdil násilie proti ľudstvu a vyjadril hlboko humánny postoj. Krvavé sonety sú hlboko platné, precítené, pravdivé a varujúce ešte aj v súčasnosti. „Je to vrcholný výkon básnického nadania, ale aj dôkaz úžasnej schopnosti, veľmi podobnej Eudovítovi Štúrovi, keď Hviezdoslav osudy vlastného národa spájal s osudmi ostatných národov a stal sa na stranu európskych humanistov“ (Drahoslav Machala). Viaceré verše mu vyšli v cudzích rečiach. Vysokú umeleckú úroveň majú preklady, ktorými priblížil kultúrnej verejnosti diela zo slovanských jazykov (Puškin, Lermontov, Mickiewicz), z nemčiny (Goethe, Schiller) a angličtiny (Shakespeare) a poukázal na rovnocennosť slovenčiny s ostatnými jazykmi. Dielo jedného z formovateľov slovenského literárneho realizmu, v ktorého poézii sa odráža osobný svet, ako aj svet národný, ba tiež všľudský, vyšlo viackrát súborne.

Pavol Országh Hviezdoslav sa hrdo hlásil k slovenčine, o čom svedčia aj slová z listu, ktorý adresoval učiteľovi Adolfovi Medzihradskému: „... svoje treba napomáhať, nie ho zatratiť, a svoje ľubiť, nie ním povrhnuť...“ Hlbokým presvedčením, oddanosťou a láskou k materskému jazyku, Orave a jej prírode, k slovenskému ľudu a bojom za národnú i sociálnu spravodlivosť je preniknuté jeho dielo. Vrucny cit sa javí najmä v lyrickej tvorbe. Treba oceniť aj slovnú stránku básní, pozdvihol slovenčinu na jazyk, v ktorom možno vyjadriť najjemnejšie výrazové odtiene. Z Hviezdoslavových diel sa, ako napísal Štefan Krčméry, „učíme a budú sa učiť naše budúce pokolenia poznávať svoj ľud a milovať ho a z prekladov diel týchto budú i iné národy obdivovať ľud pod Tatrami žijúci, ale i veľké umenie jeho najväčšieho básnika“.

KAROL PETROVSKÝ

PAVOL ORSZÁGH HVIEZDOSLAV

Blahá pamiatka Štúra

*Bola nám reč treba. Bo my nemí
narodili sa - či to babská úreč? -
Nie! Úst my len nechceli otvoriť
pre tú akúsi vlčiu, satanskú reč.
My nevedeli, že to zvuky sú:
čistý rým, obraz, cit, svetlo, akordy...
Ba my verili, veriť museli,
že tak je, jak ju súdili. - Kto? Hordy.
A prišiel muž s hromom na jazyku
a za ním reč tvoriaca zúra:
sťa čiernokňažník - odkiaľ rodný hlas:
Blahá pamiatka Štúra!*

Prechádzky letom

*Za jara zavše vídat' v dúbrave
na buči ešte lanský vidieť list
a chvieť sa vo vetre tak úzkostne,
s tak lkavým svišťom: jak by nariekal,
že musí dolu. Ale prírody
tak ortieľ' znie (a proti tomuže
niet odvolania): čo sa vyžilo,
je suché, mŕtve, musí preč a v nič
a miesto svoje tomu postúpiť,
čo svieže, živé je...*

Stesky

*Mám toho toľko ešte na duši,
že iný ani netuší:
čo všetko chce byť povedané,
hromada koľkých nových pomyslov,
a čím prv; i sa vypína,
a hemží ten - ten, onen pretekom,
by na povrch sa pretisol...
Len či sa každému aj stane
po vôli raz?
Alebo, keď tak prudko letí čas,
nedorečená väčšina
ich zmlkne rakvy pod vekom?*

Zaiste, hrozný stihnúť musí trest...

*Zaiste, hrozný stihnúť musí trest tých,
ktorí ťažia z blížnych bied a škody,
ich snahy maria, okno do slobody
im zatarasíť pletú lož a lešť;*

*by stlští sami, chvácu chlieb i česť...
Tých, hej i bes sám k pádu doprevodí,
vzduch zvráti, zžiha oheň, strhnú vody -
tí musejú vín vlastných Etnu niest'!*

*Jak, kedy blyskne káry kríž-kráž rudý,
kto povie? V mračnách zrejú božie súdy...
Snád' zmladnú ešte, kvet však bude zhnitý;*

*Snád' stihnú siat', no skamenejú hrudy;
snád'... Šľah však sekne, verím, toľkej sily:
by neškodili viacej, nekrivdili!*

Veľké a čisté srdce

Soňa Žiaková:
Večné dieťa Margarétka
URELA, Žilina 2008

Máloktoľ kniha na mňa tak silne zapôsobil. Videl som autorku, ktorá ma nevidela. Vyžarovala z nej čistá ľudská radosť. Radosť, ktorá vyvierala z bolesti. Radosť a bolesť... Bol som jedným, zámerne posledným ohnivkom v dlhej, zdalo sa mi, že nekonečne dlhej reťaze ľudí, ktorí čakali, aby sa jej dotkli. Reťaze, ktorá začala kdesi veľmi ďaleko a vyúsťovala ešte ďalej... V radosť a bolesti alebo bolesti a radosť?

Doma som si knihu prečítal. Jedným dychom. A spamätal som sa až vtedy, keď som skončil... Dival som sa na dve strany popísané mojimi poznámkami... Často nerozlúštiteľnými... Pani Broňa Smrekovská v poznámkach napisa-la: Vzácná bytosť, krásny, čistý človek, akých je na svete veľmi málo. Stanislav Belák: ... Toto drobné dielko je veľké svojím poslanstvom. MUDr. Dušan Broďani: ... je to niečo ešte viac ako láska, čím svieti a čo okolo seba rozosieva. Ing arch. Pavol Mikoláš: zatvorím si oči a odrazu vidím drobnejšiu sympatickú ženu so žiarivými modrými očami a s úsmevom na tvári... Katarína Mikolášová: Čaro osobnosti nespočívajú v zovňajšku. O čare Soničkovej osobnosti hovoria výpovede ľudí, ktorí ju poznajú a prežili alebo prežívajú s ňou určitú etapu života - pre väčšinu z nich je žiariacim slniečkom.

Citujem z diela: Tehotenstvo a

JÁN LENČO

Kresba: Andrej Mišanek

ČESKÁ KONFERENCIA

Otázka ľudskej spoločnosti 2009 - 2019

Stupňujúci sa spoločenský nepokoj, ktorý možno pozorovať na silno napätých medziľudských, ekonomických, ale i hospodárskych vzťahoch medzi rôznymi krajinami sveta, môže ľahko dosiahnuť hranicu, za ktorou už bude neúprosne utrpenie ľudstva ako celku dlhodobo neodvratné.

Možno tomuto stavu predísť? Možno zachovať život v spoločnosti na Zemi aj napriek stereotypom ľudského správania sa v dráhach jeho prirodzeného vývojového predurčenia, alebo budeme podrobení následkom svojich početných neperspektívnych rozhodnutí z minulosti?

Ak je zmena možná, koľko času nám ešte zostáva? A aké sú podmienky jej uskutočnenia?

Odpovede na tieto kľúčové, neodkladné existenčné otázky je možné nájsť!

Občianske združenie „Česká konference“ pripravuje pre všetkých vážnych záujemcov verejnú konferenciu, ktorej cieľom bude práve pojednávanie a diskusia o týchto dôležitých otázkach. Na konferenciu prijali pozvanie známe i zaslužilé osobnosti českého i slovenského národa páni PhDr. Zdeněk Mahler, Dr.h.c., Doc. JUDr. Petr Pithart, JUDr. Ján Čarnogurský a ďalší.

Ak patríte k ľuďom, ktorým nie je pomoc spoločnosti ľahostajná a utvárate si predstavu o ďalšom smerovaní spoločnosti, ste na túto konferenciu srdečne pozvaní.

Podrobnejšie informácie nájdete na stránke www.ceska-konference.cz. Na uvedenej stránke nájdete okrem iného aj informácie o mieste a čase konania konferencie, ako aj o poplatkoch za účasť.

rakovina (šieste - pozn. autora) - ide vám to dohromady? Ihneď ma hospitalizovali. Zrazu som bola úplne sama, nikto z najbližších nestál pri mne, nikto nechápal. Všetci milovali iba mňa a báli sa iba o mňa... Z toho zástupu sa napokon vynoril istý pán doktor Kosa, nábožen-sky založený človek. (s týmto Paľkom Kosom som osem rokov dral lavice v žilinskom gymnáziu...)

Večné dieťa Margarétka nie je dielom profesionálnej spisovateľky, no surovinu, ba viac než surovinu brala skúsená autorka Katka Mikolášová výlučne od nej. Je to veľká kniha o nesmiernom ľudskom utrpení a jeho premáhaní. Čím? Trepezlivosťou, láskyplnosťou a meditáciou. Teda - kresťanstvom v jeho katolíckej forme. A meditácie, úvahy, často až aforistického ladenia.

Knihu presvecuje niečo, čo by sme mohli nazvať láskou k životu. Teda postoj, ktorý sa často, až priveľa kamufluje, no v takomto prípade jeho falošnosť vždy vyjde najavo. Tu autorka tematicky presahuje svoju hlavnú tému, knihu možno vnímať aj ako veľké a absolútne čisté vyznanie lásky k životu. Takouto je napr. kapitola o zvieratkách.

Ktosi kdesi napísal, že pravého kresťana poznáť podľa toho, že každému človeku vidí Krista. Soňa Žiaková ho nielen vidí, ale aj prináša všetkým, ktorí ho chcú prijať.

Hodnotu knihy zvyšujú reprodukcie akad. mal. Mojmíra Vlkolačka s biblickými námetmi.

Pomaly sa vytrácame a niekedy naozaj potíchu. Tak, ako potíchu sa z tohto sveta pomínul aj Fero Král. A býval to zurvalec s týmto svetom. Predovšetkým na poli výtvarnom. Bojoval s nevedomosťou i hlúposťou, dokázal sa presadiť svojou koncepciou výtvarného videnia a chápania sveta a podať to divákovi tak jednoznačne spracované, že beznádejne padali všetky námiety úbohých strážcov „čistoty“ predpísaného slohotvorného štýlu.

Fero Král, rodák z Liptovského Mikuláša (1919), sa výtvarnému umeniu začal podriaďovať v Brne na výtvarnom oddelení Vysokého učení technického u profesora Hlavicu. Neskôr prešiel na Slovenskú vysokú školu technickú v Bratislave, kde sa tiež vytvoril výtvarný ateliér. Tam sa dostal do pôsobenia Martina Benku, Maximiliána Schurmannu, Jána Mudrocha a Jozefa Kostku. Absorbujúc všetky poznatky, rady, vnemy i atmosféru vtedajšieho viac-menej ešte rodinného prostredia výuky na umeleckých smeroch, vytvoril si veľmi skoro vlastný abstrahovaný nostalgicko - geometrický pohľad na svet vonkajší, viditeľný a prebiehajúci okolo, ale aj ten svoj vlastný vnútorný, neviditeľný, ale o to intenzívnejšie prežívaný a maliarsky vyjadrovaný.

Jeho najpodstatnejšou výtvarnou metódou bola, pravdaže maľba. ňou do-

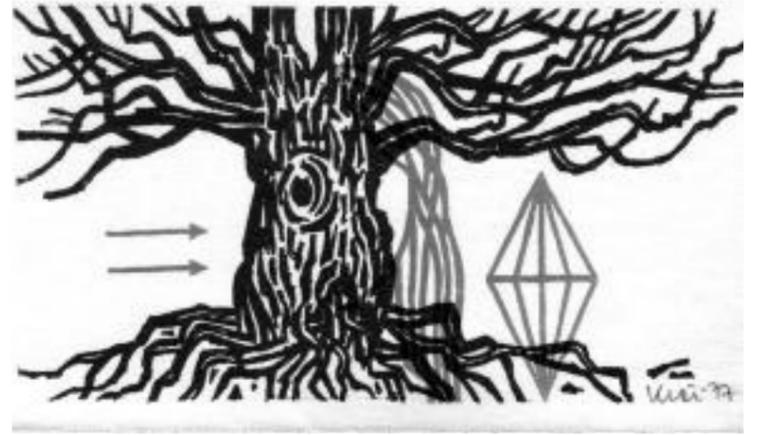
Za Ferom Králom

kázal vyjadriť nespočetné stavy duše predovšetkým svojej, ale máloktoľ divák sa v jeho obrazoch nespoznával ako v zrkadle duševných rozpoložení. Napriek tomuto tvrdeniu nemožno nespo-menúť grafickú, či monumentálnu tvorbu. A predsa je tu ešte niečo. Niečo navyše, čo z Fera Krála urobilo prameň, žriedlo výtvarnej kultúry medzi širokými vrstvami jednoduchých, neškolených, avšak hlboko oddaných milovníkov výtvarného umenia. Teda pardon! Ani nie tak neškolených, ako neabsolvujúcich žiadnu oficiálnu výtvarnú školu. Pretože veľmi mnohí dnes už uznávaní výtvarníci prešli „iba“ konzultáciami Fera Krála v rámci aktivít Stredoslovenského osvetového strediska v Banskej Bystrici. Toto organizovalo pravidelné stretávanie sa amatérskych výtvarníkov z celého vte-

dajšieho Stredoslovenského kraja a prinášali svojmu lektorovi svoje práce za uplynulé obdobie. Pozorné, empatické, vnímavé a ústretové poznámky a príhovory Fera Krála prinášali mnohé vzácne príležitosti na vlastné duševné obohatenie, vlastný umelecký vývin aj vtedy, ak práve rozoberal prácu iného účastníka.

Absolventi, či lepšie povedané účastníci týchto stredoslovenských konzultácií už nie sú až takí jednoduchí, a už vôbec nie neškolení, i keď, pravdaže, nedostali nijaký oficiálny dekrét. Veľmi často však dekrét samotný ešte z nikoho odborníka nespravil. Na to treba aj čosi dokázať. A Fero Král dokázal urobiť umelcov bez dekrétu. Za to mu je vďačných veľmi veľa umeleckých citiacich i tvoriacich amatérskych výtvarníkov.

ALEXANDER B. MOLNÁR

Spomienky účastníka prvej svetovej

Z rodinnej kroniky

Viliama Šimku st.

(Zost. Rudolf Ďuriš). Nitra: vlastným nákladom 2006, 82 s. Ako sme bojovali proti Rusom za prvej svetovej vojny.

(Zost. Rudolf Ďuriš). Nitra: vlastným nákladom 2008, 44 s.

Minulý rok uzrela svetlo sveta druhá časť životopisného osudu bývalého učiteľa, evanjelického kantora, no najmä účastníka I. sv. vojny a čs. légii Viliama Šimku (1885, Modra - 1968, Nitra).

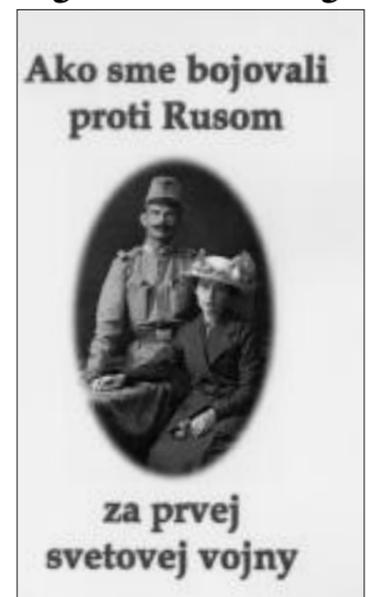
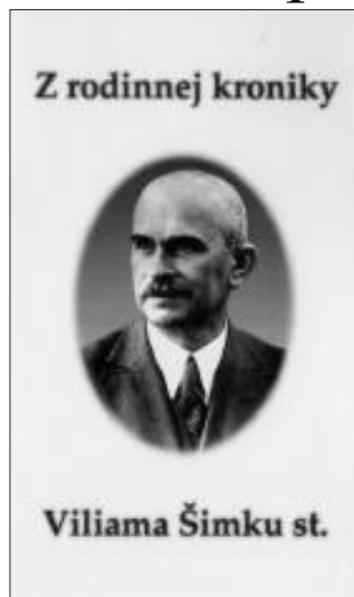
Obe knihy vyšli zásluhou Šimkovho zaťa - mimochodom rovnako učiteľa a národovca - Rudolfa Ďuriša.

Prvá časť spomienok - Z rodinnej kroniky Viliama Šimka - mapuje Šimkov život od jeho rannej mladosti v Modre. Ponúka napríklad pohľad na usporiadaný život ich obuvníckej rodiny, známej svojím národným povedomím. Pokračuje cez roky štúdiá na zmaďarizovanom učiteľskom ústave v tomto meste. Zaujímavú epizódu spomína v súvislosti s rokom 1896 a „mileniárnymi“ oslavami príchodu Maďarov do Karpatskej kotliny. Tieto oslavy sa v skutočnosti zvrhli šovinistickú demonštráciu sily a zastrašovanie iných národov. V sídle učiteľského ústavu, v Modre, chceli Maďari či maďaróni, študenti ústavu, pri tejto príležitosti dokonca zvrhnúť Štúrov pomník na miestnom cintoríne. „Mládenec z našej ulice“, píše Šimko, „sa to však dozvedeli a rozhodli sa, že k hrobu postaví stráž. Plán bol nasledovný: dvaja sa mali skryť pri vchodovej bráne, dvaja pri kostolíku a dvaja neďaleko hrobu a pomníka.“ Rozkaz znel: „Koho dolapíte pri záškodníckej práci, odrežte mu ucho (s. 20).“ Nakoniec však k tomuto kroku ani nemuselo dôjsť a pomník bol zachránený.

V ďalších pasážach opisuje ú vojnové obdobie. Ťažisková časť rozprávania vykresľuje Šimkove osudy ako vojnového zajateľa v Rusku. Jeho veľkým šťastím bolo, že do zajatia sa dostal už ako kadet (dôstojnícky čakateľ), a teda nie ako radový vojak. V prvom tábore, v Omsku, „vládli“ dôstojníci ruskéj národnosti, čo „Uhri“, ako bol aj Šimko, cítili na vlastnej koži. Z hľadiska národnej identifikácie však boli pre Rusov všetci vojaci rakúsko-uhorskej armády, a teda aj Slováci - „avstriaci“ - „Rakušáci“.

Čitateľa osloví najmä zdĺhavý a všelijako komplikovaný odchod čs. legionárov z tejto krajiny, ako aj krátke dotyk s novou, mimoriadne surovou politickou mocou - bolševikmi. Na starej anglickej nákladnej lodi, ktorá kedysi prevážala dobytok, sa legionári nakoniec šťastne preplavili z Vladivostoku, cez Indický oceán, Singapur, Srí Lanku, Suez, až do Terstu v Juho-slávii. Šimko nakoniec šťastlivo dorazil domov až s posledným turnusom, v septembri 1920(!).

Prvá knižka však vynecháva viac než dekádu, presnejšie roky 1903 - 1916. Tieto životopisné pasáže boli totiž v čase pri-

pravy memoárov do tlače stratené. (Vyšli až dodatočne, v roku 2008, pod názvom Ako sme bojovali proti Rusom za prvej svetovej vojny. Toľko teda na vysvetlenie „duplicity“ knižného vydania Šimkovho životopisu.)

V druhej, doplnkovej časti pamäti (Ako sme bojovali...) sa čitateľovi ponúka najprv obraz jeho učiteľskej praxe v prvých rokoch 20. storočia. Jeho opisy vykresľujú dnes priam nepredstaviteľnú sociálno-ekonomickú biedu slovenského ľudu; deti chodili napr. úplne bosé až do neskorej jesene, „topánky dostali, až keď začalo mrznúť alebo napadol sneh“ (s. 6). Cesty neboli cestami, ale skôr bojom s blatom. Veľkostatkári zas doslova vykorisťovali robotníctvo. O tých poľnohospodárskych veľkostatkoch, ktoré boli v Ašakeri (dnes Nové Sady - pozn. aut.), sa Šimko vyslovil: „Komu patrili neviem, ale obhospodarovali ich židia ako nájomníci (arendáši) za temer poddanských podmienok, ktoré platili pre ich robotníkov, takzvaných břešov“ (s. 15).

Krutý, no pravdivý je aj obraz bojov na východnom fronte. Bez akejkoľvek „švejkovčiny“ opisuje nielen situácie, keď stál zoči-voči smrti, ale aj vysoké bojovú morálku Slovákov, ktorých uhorský režim (pochopiteľne nedobrovoľne) obliekol do vojenských rovnošiat a poslal bojovať proti „slovanským bratom“ na východe. Prouhorské nálady Slovákov, nízke národné povedomie ako aj strach z maďarských dôstojníkov sa plne ukázali aj v každodennom živote zajateckého tábora v Tomsku. Aktivity M. R. Štefánika a čs. odboja vôbec ostali pre Slovákov v tomto tábore úplne cudzie, ľahostajné.

Sympatický (a prínosný) je nielen vnútorný obsah knižiek, ale aj ich dizajn, na čom má zásluhu typograf Miroslav Volník. Ten súčasne doplnil textovú stránku viacerými fotografiami. Vzhľadom na súkromný vydavateľský počin a nízky počet výtlačkov si obe knihy možno kúpiť len v jedinej predajni, a to v knihkupectve na Štefánikovej ul. č. 7 v Nitre.

MARTIN LACKO

Niekoľko nasledujúcich stránok nie je nič viac ako prostá úvaha českého katolíka nad vynikajúcou Böckenfördeho štúdiou „Die Entstehung des Staates als Vorgang der Säkularisation“ (Vznik štátu ako proces sekularizácie, 1991). Nech sa mi prepáči, ak je táto úvaha príliš voľná. Postupná sekularizácia bola sprievodným javom vývoja aj českého štátu - v tomto nie sme výnimkou. Aká je prognóza tohto vývoja v danej oblasti, to je jeden z motívov tejto úvahy. Zatiaľ čo Böckenfördeho štúdia ponima problém z celoeurópskeho uhla, táto úvaha sa spravidla obmedzuje na domácu pôdu, ktorá je však súčasťou tejto Európy, a dnes (po vstupe do Európskej únie) dokonca jej inštitucionalizovanou súčasťou. Nejde pritom o žiadnu analýzu, ale iba o postrehy, ktoré sú jednoducho výsledkom pozorovania. Ale azda aj tento naratívne poňatý text prispieje k lepšiemu pochopeniu základného problému, totiž že v spoločnosti zorganizovanej do štátu, z ktorej sa v dôsledku postupujúcej sekularizácie pozvoľna vytláča všetko kresťanské do rýdzo súkromnej sféry života občanov, zostáva po tomto „politickom“ kresťanstve ako náboženstvo obce (polis) určité vákuum so všetkými rizikovými javmi, ktoré tento stav prináša; stav, keď chýba čosi, čo by v spoločnosti zabezpečovalo prirodzenú homeostázu. Ak vôbec jestvuje nejaké ľudskými prostriedkami uskutočniteľné riešenie, potom nepochybne pôjde o beh na dlhú trať a prvým krokom na tejto ceste je vôbec o nej uvažovať. Vec sa totiž zrejme nevyrieši sama od seba, spontánnym vývojom. Ani kresťanstvo v Európe sa nesíri samo od seba, ale hlásali ho apoštoli a ich nástupcovia a spolupracovníci a často sa pri tom dostávali do konfliktov s predstaviteľmi etablovaných pohanských kultov. Ale dnes je situácia trochu odlišná: o kresťanskú kerygmu je všeobecne malý záujem, pretože ľudom dneška chýba to, čo mali naši predkovia a Hrdina či Dietrich Bonhoeffer označil výstižnou skratkou „náboženské apriori“. Postoj ľudí dneška k hlásaniu kresťanskej zvesti je dobre porovnateľný skôr so zdvorilou reakciou Aténčanov na Pavlovo kázanie na Areopágu: „Radi si ťa vypočujeme, ale až niekedy inokedy“.

Nostalgia za konfesijným štátom

Nikto z nás (českých katolíkov) už nie je pamätníkom austrokatolicizmu, onej povestnej spätosti habsburského trónu a katolíckeho oltára. Iba panské empory a šľachtické erby v chrámoch pripomínajú dobu, keď štát a cirkev predstavovali symbiózu, ktorú dnes nazývame konfesijným štátom.

Asi nikto z nás (českých katolíkov) po tejto symbióze nesmúti - už preto, lebo sme ju v skutočnosti nezažili. Napokon, možno úspešne pochybovať o tom, že pre katolícku cirkev to bol „zlatý vek“: tie privilégia, ktorým sa katolícka - akoby štátna cirkev tešila, boli veľmi bohato vyvážené byrokratickým štátnym (hoci takisto „katolíckym“) dozorom nad cirkvou a jej pôsobením. Nešlo o žiadne partnerstvo štátu a cirkvi: cirkev bola v tuhom štátnom područí. Hovorí o „falošnej pozlátke“, ako to robí Hašek vo svojom Švejkovi, by bolo viac na mieste ako o „zlatom veku“ katolíckej cirkvi.

To všetko sa zmenilo za prvej republiky, hoci k pôvodne zamýšľanej odluke cirkvi od štátu nedošlo. A dnešná doba, pokiaľ ide o vzťah štátu a cirkvi, v určitom zmysle pripomína práve obdobie liberálnej prvej republiky. Odluka nie je na obzore a zdá sa, že o ňu nestojí nielen cirkev, ale ani štát. Vzájomné vzťahy sú zásadne korektné, výnimky potvrdzujú pravidlo (tak to napokon bolo i za prvej republiky - pozri „Marmaggiho aféru“). Dekórum sa zachováva. A o toto dekérum do značnej miery ide.

Veď ktorého českého katolíka by nezahrialo pri srdci, keď vidí prezidenta republiky, ako sa po voľbe odoberie so svojou suitou z Vladislavskej sály do svätovítskej katedrály na slávnostné Te Deum? Alebo keď sa s tou istou suitou zúčastní na slávnostných bohoslužbách -

navyš prenášaných verejnoprávnu televíziou? Ako v duchu povyrastíme, keď vidíme, že spolu s predstaviteľmi štátu a hlavného mesta otvárajú sedem zámok od svätovítskeho pokladu aj katolícki preláti; keď sme svedkami toho, ako hradná stráž vzdáva (vzdávala?) počtu zemskému primasovi uberajúcemu sa z arcibiskupského paláca do katedrály! Ale aby sme sa v duchu nepohybovali iba na pražskom Hrade: keď vidíme, že v každej väčšej obci je (alebo bol) popri obecnom úrade aj farský úrad, neevokuje to v nás myšlienku na akúsi samozrejmu súbežnosť štátnej (resp. obecnej) a cirkevnej správy - napokon nevystupuje kňaz pri sobášoch práve (takisto) ako

IGNÁC ANTONÍN HRDINA

Sekulárny štát - prehra kresťanstva?

Prof. JUDr. Ignác Antonín Hrdina, DrSc., O. Praem., člen premonštrátskeho rádu - Kráľovskej kanónie premonštrátov na Strahove, katolícky kňaz. Sudca interdiecézneho cirkevného súdu Českej provincie v Prahe.

Študoval katolícku teológiu a civilné i cirkevné právo. Habilitoval sa na Univerzite Karlovej v Prahe. Na Katolíckej univerzite v Lubline dosiahol licenciát kánonického práva a nadobudol aj doktorát právnych vied. Je vedúcim katedry pastorálnych odborov a právnych vied na Katolíckej teologickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe. Prednáša aj na právnickej fakulte Západočeskej univerzity v Plzni.

štátny úradník? A keď farár svätí v obci novú lávku či mostík cez potok alebo riečku, alebo keď požehnáva hasičom novú vľajku - vari to tak nemá byť?

Ale snáď áno. Lenže to všetko sú reziduá. Sú to obradné sprievodné javy niečoho, čo už neexistuje. Sú vonkajšími známkami vnútornej a prirodzenej zbožnosti, ktorá azda ešte na začiatku 20. storočia sprevádzala život väčšiny nášho obyvateľstva: od panovníka až po dedinského hasiča. Na začiatku 21. storočia je to však inak. Tým vôbec nechcem naznačiť, že by dnes Te Deum a požehnávanie mosta či novej hasičskej štandardy bolo niečo nepatričné. Lenže toto sa spravidla deje v iných podmienkach ako predtým, v dobe, za ktorou sa azda v kútku duše poohliadame. Možno hovoriť o istej nostalgii za konfesijným štátom.

A to, čo cítíme na „národnej“ úrovni, pociťujeme obdobne v medzinárodnej rovine, presne povedané - v rovine Európskej únie. Mám na mysli napríklad verbálny boj, ktorý sa rozpútal okolo uvažovanej zmeny o Bohu v preambule plánovanej európskej ústavy; boj, na ktorom sa ukázalo, že v Bruseli nie je pre Boha to pravé miesto. Pregnantnejší výraz sekularizácie súčasnej Európy možno sotva chcieť. Lútosť nás (katolíkov) nad týmto konštatovaním zmenšuje vedomie, že podľa zákonov platných v tomto spoločenstve sa formou potratu bežne „umelo prerušuje“ tehotenstvo (niekde sa už takto formou eutanázie dokonca „umelo prerušujú“ nevyliciteľne nemocní starí ľudia), že sa podľa tých istých zákonov nielen rozvádzajú manželia, ale aj sobášia homosexuáli a pod. Tým nechcem zaujímať nijaké fundamentalistické postoje (každý fundamentalizmus v zmysle fanatizmu mi bol ostatne vždy odporný); len tým chcem poukázať na to, že toto všetko by zle vyčnievalo pod Božím „firemným štítom“ v preambule európskeho základného zákona.

Konfesijná neutralita a hodnotová „neutralita“ štátu

Otázka teda neznie tak, či konfesijný (kresťanský) štát alebo štát laický³ (presnejšie azda konfesijnale neutrálny); tá je v postmodernej západnej spoločnosti jednoznačne rozhodnutá v prospech druhej alternatívy, a to i v štátoch, v ktorých (avšak iba formálne) existuje štátne ná-

Z jeho publikácií: Kánonické právo (2002), Náboženská svoboda v právu České republiky (2004), Vzťahy štátu a cirkve v Českej republike v létech 1990-1999. Ďalšie informácie o jeho publikovaných prácach sú uvedené na <http://www.ktf.cuni.cz/KTF-87.html>.

Nasledujúce myšlienky vyslovil autor v rámci diskusie Nad štúdiou Ernsta-Wolfganga Böckenfördeho a boli uverejnené v zborníku Vznik štátu ako proces sekularizácie. Editor Jiří Hanuš, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. So súhlasom autora uverejňujeme jeho príspevok v slovenskom preklade.

boženstvo, ako je napr. Veľká Británia či Švédsko. Občasné volanie nepočtených skupín po „silnom“ kresťanskom štáte je skôr reakciou na udalosti z 11. septembra v New Yorku, alebo potom aj v Madride, ako skutočným programom. Tieto udalosti síce umožňujú lepšie sa vcítiť do mentality križiakov, ale nemôžu otočiť koleso dejín späť.

Inak je to v krajinách s väčšinovým muslimským obyvateľstvom: tam sa už niekoľko desaťročí prejavuje stále silnejšia tendencia k islamizácii štátu (pokiaľ k nej už nedošlo), a to bez ohľadu na ekonomickú úroveň krajiny - nech už ide o najbohatšie naftové veľmoci alebo o najchudobnejšie, ba zadlžené štáty. Tu Marxova teória ekonomickej základne a náboženskej nadstavby očividne zlyháva. Je pritom samozrejme, že nemožno povrchným spôsobom porovnávať islamské štáty s (bývalými) konfesijnými kresťanskými štátmi.

Pozvoľné miznutie konfesijných štátov z euroatlantickej zóny však nie je iba výsledkom vývoja spoločnosti a nesporné pokračujúcej sekularizácie, ale - aspoň pokiaľ ide o tzv. katolícku štáty - aj dôsledkom zmenenej orientácie katolíckej cirkvi po II. vatikánskom koncile. Bola to práve jeho konštitúcia o cirkvi v dnešnom svete Gaudium et spes (1965), ktorá novo definovala žiaduce vzťahy medzi štátom a cirkvou, pričom za ich základ položila náboženskú slobodu (individuálnu i korporatívnu), autonómiu štátu a cirkvi vo svojich oblastiach a ich zdravý spoluprácu.⁵ Na základe koncilu došlo aj k revízii dojednaných konkordátov, keď cirkev programovo rezignovala na privilégia vyplývajúce pre ňu zo statusu tzv. katolíckych štátov, a to v prospech kooperatívneho modelu a paritného, konfesijnale neutrálného štátu. Nie je to nafúknutá fráza, ak sa hovorí v tomto smere o druhom vatikánskom koncile ako o začiatku novej, „postkonštantínovskej“ éry vo vzťahu cirkvi k štátom. Sekulárny štát teda nemožno označiť za prehru kresťanstva či cirkvi, ale jednoducho za jednu z etáp vývoja európskej spoločnosti.

Avšak konfesijnale neutrálny štát nie je to isté ako štát hodnotovo neutrálny. A toto je jadro problému, na ktorý jasnými slovami poukázal Böckenförde. Kresťanský štát spočíval na kresťanských hodnotách a usiloval sa (viac či menej úspešne) o ich ochranu, a to

niekedy aj prostriedkami, z ktorých sa kresťanovi modernej doby ježia vlasy na hlave. Na akých hodnotách však spočíva ne-kresťanský, teda sekulárny štát? Hodnota, akou je národ, sa ako prioritná neosvedčila, ako to ukazuje jej zneužitie napríklad nemeckým národným socializmom.

Zaiste záleží predovšetkým na tom, čo od štátu očakávame. Ak si predstavujeme štát v klasickej liberalistickom zmysle len ako „minimálny“ štát, ako onoho lasallovského „nočného strážcu“, ktorý zabezpečuje potrebné minimum fungovania verejnej správy na udržanie nevyhnutného verejného poriadku, potom od neho sotva môžeme očakávať

niečo ďalšie (a obávam sa, že práve to je prípad smerovania Českej republiky). Tým menej niečo ako výchovu k hodnotám, k mravnosti a pod. Odráža sa to okrem iného v obrovskom vzostupe najmä hospodárskej kriminality, ktorej morálne odsúdenie zo strany českej spoločnosti je minimálne.⁶ Tým sa však nemá dať liberalizmu bez ďalšieho „neznabožská“ nálepka: napríklad jeden z jeho významných predstaviteľov Alexis de Tocqueville vidí v náboženstve záruku slobody, pretože viera umožňuje, aby pretrvali stabilné duchovné hodnoty.⁷ Nemožno však poprieť, že liberalizmus je späť skôr s postojom, ktorý vyjadril jeho klask Friedrich August von Hayek, že totiž „nemôžu byť pochybnosti o tom, že morálne a náboženské presvedčenia môžu zničiť civilizáciu.“⁸

Lenže ako preukázali dejiny, ani liberálny štát nepredstavuje záruku zachrány tejto civilizácie, a to ani tam, kde morálka obyvateľstva nebola po celé desaťročia vystavená masívnej devastácii. Navyše vypätý individualizmus postmodernej doby, prejavujúci sa okrem iného dôslednou relativizáciou morálky, nepraje žiadnym všeobecne uznávaným hodnotám. Pritom nemám na mysli onen umelý „rekurz k „hodnotám“, ktorého sa obáva Böckenförde. Ale práve absencia prirodzených, dosiaľ všeobecne uznávaných hodnôt, vyvoláva onen „horror vacui“, o ktorom som sa zmienil v úvode.

Ad fontes

Böckenförde nastoľuje otázku „tmeľiacich síl“ či „novej jednotlivoj sily“, ktorá by zachovala nevyhnutnú mieru homogenity spoločnosti, a pýta sa: „Nakoľko môžu štátne zjednotené národy žiť iba z toho, že budú jednotlivci poskytovať slobodu bez jednotlivoj puta, ktorá tejto slobode predchádza?“ Je všeobecne uznávanou tézou, že v modernej spoločnosti je jediným normatívnym systémom záväzným pre celú spoločnosť právo.⁹ A hoci právo takisto predstavuje hodnotu samu osebe, nie je napriek tomu zo svojej povahy schopné túto aspiráciu naplniť. Benjamin Disraeli kedysi pripomenul Angličanom, že nie sú iba prostým zhukom ekonomickej činných jednotlivcov, ale národom, ktorého opatrovníkmi sú Koruna, aristokracia a cirkev.¹⁰ Nič také v Česku nemáme. Ani kresťanské náboženstvo so svojimi cirkvami, ani

národ ako takéto spojivo už nefungujú. Kresťanská morálka je iba jednou zo skupinových morálok, a to u nás (aspoň vo svojej reflektovanej podobe) vôbec nie väčšinovou. Niet sa prečo tiež čudovať, že ohľadom kresťanského náboženstva i dejín národa vládne u nás neznalosť väčšinou katastrofálna; na môžem ako učiteľ potvrdiť i z vlastnej skúsenosti, a to sa pohybujem v prostredí vysokoškolskej mládeže, teda určite „intelektuálnej elity“. Pokiaľ práve niekto nechodil na náboženstvo (v Čechách skôr výnimocne), vie toho o zenovom buddhizme často viac ako o kresťanstve, ktoré má pritom „v génoch“. Ak človek prechádza starou Prahou (a prirodzene nielen Prahou), na každom rohu našho vykukujú dejiny - niekedy viac, niekedy menej slávne, ale náramne často späté s kresťanstvom a s cirkvami. Málokto však o nich niečo vie. A morálka? Na našich školách, ktoré inak považujem stále väčšinou za veľmi dobré, učí sa kadečo, len nie to, čo je a čo nie je mravné. Ale ako by sa to aj dalo, keď nijaká všeobecne platná morálka neexistuje? Prehrali sme (aspoň zatiaľ) možnosť, ktorej sa chopili naši slovenskí susedia, zaviesť ako povinné voliteľný predmet alternatívne vyučbu náboženstva a etickú výchovu. To nie je žiadny návrat k „farskej republike“ alebo k „čiernej totalite“, ako si možno nejaký osvietený Čech myslí; vyučba náboženstva nie je (alebo aspoň nemá byť!) výchovou k bigotnosti a etická výchova nepozostáva z bifľovania katalógu zákonov. Oboje vedie (má viesť) okrem iného i k pochopeniu koreňov európskej (a teda i našej) civilizácie (a tie predsa sú kresťanské!) a dokonca k jasnejšiemu videniu koreňov našej štátnosti. Ak nepoznáme tieto korene, sme doslova vykorenení, vydaní napospas módnym vetrom, nech prinášajú so sebou akýkoľvek brak.

Bolo by alibizmom štátu tvrdiť, že takáto výchova je vecou rodičov. Všetci dobre vieme, že toho nie sú (a po toľkých rokoch systematického informačného embarga ani nemôžu byť) schopní. V spomenutej oblasti vykazujú rovnakú neznalosť ako ich deti. Bohužiaľ, niektorí učiteľia na tom nie sú oveľa lepšie.

Na ťahu je teda škola (predovšetkým pochopiteľne pedagogické fakulty) a tým - inak to asi nepôjde - i štát. Isteže tu nemám na mysli nejakú „etatizáciu“ výchovy, s ktorou máme zmiešané skúsenosti z dob komunizmu, ani výchovu k „vlastneniu“ podľa vzoru doby národného obrodenia. Ale mám na mysli takú výchovu v školách, ktorá by systematicky viedla a vychovávala k oceňovaniu aj iných ako iba materiálnych hodnôt. Áno: ak štát vidí svoje poslanie výlučne v tom naplniť žalúdky (či skôr vytvoriť podmienky pre naplnenie žalúdkov) svojich daňových poplatníkov a dopriať im zápravu - často problematickej kvality, potom nejaké aktivity v tejto oblasti od neho nemožno očakávať. Nie je to nič iné ako to, čo v antickom Ríme nazývali spojením „chlieb a hry“ (panem et circenses). Ale to sa predsa týkalo iba „ľuzy“, ktorej bolo treba zapchať ústa. To, čo bolo hnacím motorom a súčasne jednotiacim elementom rímskej civilizácie, malo nadovšetko duchovný rozmer: bol to okrem iného pocit hrdosti na príslušnosť k rímskej obci (Civitas Romana). „Civis Romanus sum!“ Ak sa však rozhladneme okolo seba, a osobitne po našej politickej scéne, konštatujeme, že máme málo dôvodov na analogické zvolanie „Civis Bohemicus sum!“

Dovršený proces sekularizácie štátu nie je možné zvrátiť. Treba tiež pochybovať o tom, že by to bolo pre cirkev prínosné, aj keby to bolo možné. Je nutné zmieriť sa s faktom, že štátotvorná rola kresťanstva patrí minulosti a nebude sa opakovať; že kresťanstvo u nás už nebude ani väčšinovým „národným“ náboženstvom ani väčšinovým „svetonázorom“. Môže nám byť za tým smutno (to je tá nostalgia, o ktorej bola reč), ale nedôžeme na tom nič zmeniť. Ale veď predsa o to na prvom mieste ani nejde. Výustenie tejto úvahy sa nemá týkať ne-reálneho návratu do pôvodného stavu, ale otázky, čo (a či vôbec niečo) má nastúpiť na miesto kresťanského štátu v

zmysle štátu vybudovaného a stojaceho na kresťanských hodnotách (prítom v európskom meradle už dávno - najneskoršie od reformácie - nejde o to, čo sa nazýva universitas christianorum).

Ideoví tvorcovia a duchovní otcovia budúceho Európskeho spoločenstva mali ešte duchovný rozmer konvergujúceho európskeho vývoja pred očami. Tento vývoj však priniesol neprimeranú hypertrofiu jednej zo stránok integrácie Európy - tej ekonomickej. V súčasnej dobe, keď (navzdory odmietnutej európskej ústave) Európa zrejme speje ku konfederatívnemu usporiadaniu,¹¹ dostal sa k slovu aj inštitucionálny či politický prvok. Iba ten duchovný rozmer akoby neexistoval. Čosi, čo by európskeho občana (a tými už sme) oprávňovalo k hrdému: „Civis Europaeicus sum!“¹²

V tomto asi od Bruselu sotva môžeme očakávať nejakú pomoc. Ale pokúsme sa na načrtnutú situáciu aplikovať princíp, ktorý bol vo vede nosným prakticky vždy od doby, keď sa začal používať, a síce „ad fontes“ - k prameňom: k prameňom európskej civilizácie (tie sú predsa anticko-kresťanské); k prameňom mravnosti (tie sú predsa židovsko-kresťanské; už spomenutý Benjamin Disraeli sa mal vyjadriť, že západnú spoločnosť zachráni pred nebezpečenstvom Sinaj, t. j. Desatoro). Vari uvedomovanie si vlastnej (t. j. európskej) minulosti by mohlo prebúdzat' onú chvályhodnú myšlienku nebyť (v lepšom prípade) iba konzervátormi toho, čo vytvorili predkovia, ale dôstojnými pokračovateľmi, ktorým ide (tiež) o viac ako o hrubý domáci produkt a plnú chladničku. Prebúdzat' sústavne v ľudoch (a samozrejme, obzvlášť v tých mladých, s ktorými sa to ešte dá „vytrhnúť“) to, čo by sme mohli nazvať európskou identitou. Snáď - a nemyslím si, že ide o útopiu - by výchova k takému európanstvu mohla viesť k situácii, keď v Európe síce už nebude väčšinovým kresťanské náboženstvo, štáty budú/zostanú sekulárnymi, ale bude (opäť) väčšinovou kresťanská civilizácia, vrátane „sinajsko“-kresťanskej morálky; a ja sa veľmi obávam každej inej morálky, ktorá by nemala vo svojich základoch Dekalóg a antitézy Kázania na hore. K tomu koniec koncov dospieva i Böckenförde, keď sa pýta, „či nemusi teda i sekularizovaný štát nakoniec predsa len žiť z oných vnútorných popudov a väzieb, ktoré občanom poskytuje náboženská viera“, prirodzene bez toho, aby sa tento štát stal opäť „kresťanským“.

Mohlo by sa azda hovoriť (v dobrom zmysle slova) o zotravnosti sprievodných javov, ktorých základ sa vytráca. Ale ktovie? Možnože sa u nás i v ostatnej Európe oboje - tieto sprievodné javy i kresťanstvo, ktoré sprevádzali - raz opäť stretne. Ale to už nepatrí do témy sekularizácie, ale do oblasti úvah o novej evanjelizácii, ktorá tak ležala na srdci zosnulému pápežovi Jánovi Pavlovi II.

POZNÁMKY

- 1/ Skutky apoštolov 17,32
- 2/ HAŠEK, J., *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*, I, Praha 1975, s. 164.
- 3/ Termín „laický“ príliš pripomína onú „laicité“ z francúzskej ústavy, ktorá pod vplyvom francúzskych porevolučných dejín evokuje predstavy štátu cirkvi skôr nepriateľského ako konfesionálne neutrálneho.
- 4/ *Sítý späť s ortodoxnou cirkvou (Rusko, Srbsko, Grécko) boli formované trochu inou tradíciou, ako tou, ktorú tu označujeme za západnú.*
- 5/ Pozri čl. 76 (Politické spoločenstvo a cirkve).
- 6/ Ťažko to môže byť inak. Keď sa vysoký ústavný činiteľ vyjadri, že nepozná špinavé peniaze, čo je to iné, ako že nepozná ani špinavé konanie?
- 7/ Viď KRŠKOVÁ, A., *Dějiny evropského politického a právního myšlení*, Praha 2003, s. 477.
- 8/ HAYEK, F. A., *Právo, zákonodárství a svoboda. Nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie*, Praha 1994, s. 198.
- 9/ Napr. PŘIBÁŇ, J., *Sociologie práva*, Praha 2001, s. 157, 163. „V modernej dobe totiž neexistujú jednotné záväzné hodnotové vzorce, aj v európskych spoločnostiach v minulosti odvodované predovšetkým z ich náboženského života. Právo ani ďalšie sociálne poriadky už nie sú prostým výrazom týchto vzorcov, ktoré symbolizujú jednotnú svetozáporovú orientáciu celej spoločnosti“ (s. 26).
- 10/ KRŠKOVÁ, A., *op. supra cit.*, s. 515.
- 11/ Som si vedomý toho, že výraz „konfederácia“ nie je presný, ale volím ho pre stručnosť.
- 12/ V tejto súvislosti je zaujímavá úvaha Roberta Zbirala, či existuje nejaký európsky demos, ktorý by bol nositeľom onej európskej integrácie: „Samozrejme je otázkou, či obyvatelia EÚ zdieľajú natolko spoločné hodnoty, ktoré by umožnili definovať demos a občianstvo na občianskom základe. Odpoveď v tomto smere nie je jednoduchá. Už na kongrese v Haagu zaznelo, že Európa je založená na „spoločnom dedičstve kresťanskej civilizácie, na duchovných a kultúrnych hodnotách a spoločnej oddanosti základným právam človeka“. Tieto východiská sú však 1. čiastočne iba zbožným priánim, 2. upravujú identitu skôr v zmysle kultúrno-etnickom, ktorý bol vyššie odmietnutý.“ (PRÁVNÍK 2006, vol. 145, no. 4, p. 477).

Preložil JÁN ŠVIDRŇ

O antisemitizme, rasizme, neonacizme a fašizme v Slovenskej republike

(Dokončenie z 5. strany)

Slováci odôvodnene vidia svoje korene v kultúrnem duchovnom procese druhej polovice 9. storočia, ktorý vyvolala činnosť sv. Cyrila, Metoda, Gorazda a ich učeníkov a ktorý sa neskončil ani nešťastným činom Svätopluka, ani tatárskou pohorou, ani tureckými výbojmi, ani krutou maďarizáciou, ktorá mala vymazať národné vedomie Slovákov.

Vecne je nevhodné vnášať do predreformačného obdobia termín „katolícky“ a posúvať začiatok národného vývinu Slovákov dokonca až do 20. storočia! Nemôžno poprieť národnú kontinuitu Slovákov už od deviateho storočia. Je nielen neobjektívne, lež aj urážajúce, ako sa ktokoľvek pokúša pokladať toto za „mystické a biologické“. Sú historické fakty, ktoré nemôžu zmeniť ani tí, čo s podobným cieľom hovoria o „zaujímavosti“ v tomto priestore skôr, než tu (storočia pred nimi) žili ich budúci učiteľia. Je hrubá a urážlivá manipulácia, ak sa do týchto historických faktov a do tohto kontextu vsúva fašizmus. Ktorý spomenutiahodný historik, vedec, kultúrny pracovník a hoci aj politik hovoril o „jednej matky krvi“, o pokrvnnej čistote a podobných nezmysloch? Ak sa taký extrémista našiel, nebol pre Slovensko a v očiach Slovákov reprezentatívny.

7. Autor tejto publikácie na mnohých miestach a opakovane hlása veľmi zlé, dehonestujúce a potenciálnym účinkom aj nebezpečné nepravdu o trvalom raste nacionalizmu, (neo)antisemitizmu, národného socializmu, neonacizmu, (neo)fašizmu a rasizmu v Slovenskej republike po roku 1989. Píše: „Po novembri 1989 ožil na Slovensku s nacionalizmom aj antisemitizmus, hoci jeho otvorená forma sa prejavovala len v časti slovenských nacionalistov - u tých, čo sa fundamentalisticky vracali k tradíciám slovenského(!) štátu, prípadne u kultúrne najzaostalejších vrstiev obyvateľstva...“ (s. 36). „...po novembri roku 1989 (sa) darilo nehatene šíriť antisemitizmus a neofašizmus...“ (s. 197). „...od roku 1992 sa nebezpečenstvo návratu k starému antisemitizmu prehĺbilo.“ (S. 54.) „Ani pri čítaní druhej časti publikácie Zamľčaná pravda o Slovensku sa nemožno zbaviť dojmu, že ide len o „vrcholok ľadovca“, že na Slovensku sa stále pevnejšie usadzujú sily antisemitické a profašistické, skrývajúce sa zatiaľ poväčšine za antikomunistickú propagandistickú konjunktúru.“ (S. 157.) „...v Slovenskej republike aj v roku 1998 bolo možné šíriť idey slovenského národného socializmu a jeho vodcu.“ V závere kapitoly sa píše: „Takto teda vyzerala z nášho pohľadu neoantisemitizmus po slovensky. Čoraz väčšmi sa opiera o neonacistické a neofašistické zdroje v európskych krajinách, nadväzuje na najtemnejšie myšlienky nacizmu, fašizmu a rasizmu.“ (S. 189.) Podobne: „Neoľudácke a neoantisemitické sily boli i sú celkovo aktívnejšie.“ (S. 196.) „Obnovuje sa tradičný antisemitizmus, šíria sa názory, že židia údajne nikdy nezrástli so slovenským ľudom a boli mu cudzí...“ (s. 115). (Poznámka: Autor si týmto posledným výrokom protirečí sám seba.)

K takýmto nepravdám a vo svojich dôsledkoch veľmi nebezpečným výrokom netreba komentár. Musíme však vysloviť otázku: Komu sa týmto slúži, čo sa tým má vyvolať vo svete a akú reakciu to môže mať u menej orientovaných čitateľov? Napísalo sa to iba z neznalosti alebo zo svätého zápalu, či z chladnej kalkulácie? Drvivá väčšina Slovákov ani tých zatracovaných katolíkov si neželala v minulosti a neželá si ani dnes vyvolávanie zlých duchov, kopanie priepasti medzi židovských a nežidovských obyvateľov Slovenskej republiky, čo sa, bohužiaľ, deje touto knižkou!

8. Rozhodne musíme odmietnuť mnohé zovšeobecňujúce nepravdivé, nechutné, možno a, žiaľ, až nevístne útoky na katolíkov, Katolícku cirkev a jej slovenskú hierarchiu. Akoby autor nemal nijakú úctu k historickej duchovnej orientácii spoločnosti, v ktorej sa narodil a žije. Píše: „Slovenskí protestanti...stáli hospodársky, sociálne aj kultúrne vyššie než katolíci.“ (S. 21.) „Najexaltovanejší vzťah k slovenskému národu a nekritický apriórny odpor k iným národom či menšinám vykazovali napríklad skupiny bigotne veriacich, predovšetkým príslušníkov katolíckej cirkvi... Antisemitizmus však nemá vždy základ len v exaltovanom stave národného vedomia nežidov, ale i v prehnanej náboženskej bigotnosti ako odpor proti judaizmu... Až taký stupeň náboženskej intolerancie a zaujatosti, ktorý obmedzuje právo na slobodu svedomia, presvedčenia, svetozáporu, možno nazvať antisemitizmom.“ (S. 47.) V budúcnosti „kultúrne menej vyspelé vrstvy, podsvetie a neskúsení mladí ľudia môžu ľahko podľahnúť no-

voľúdackej sociálnej demagógii a náboženskému (katolíckemu) bojovnému radikalizmu.“ (s. 53.)

Výmenu listov medzi biskupom R. Balážom a prof. P. Traubnerom autor knižky komentuje takto: „Jeho eminencia sa súčasne dovoláva objektívnejšieho pohľadu na slovenskú minulosť. Obsah tohto listu ukazuje celú pokryteckosť katolíckeho kléru, najmä jeho čelných predstaviteľov.“ (S. 129.) „Skutočne celý slovenský totalitný stavovský režim, budovaný podľa učenia katolíckej cirkvi a národného socializmu na čele s vodcom, bol proti židom.“ (S. 146.) „Na Slovensku nedošlo k oddeleniu štátu od cirkvi. Cirkvi, najmä najbohatšia katolícka, dostanú aj to, čo je božie, aj to, čo je cisárovo. ...katolícka cirkev sa viaže na vládne alebo vplyvné politické strany.“ (S. 61.) „Typické pre slovenský fašizmus bolo, že bol utvrdzený katolíckou cirkvou a na čele štátu bol katolícky kňaz...“ (s. 69.) „Slovenský fašizmus mal však o jeden znak viac: spolitizoval cirkev a náboženstvo.“ (S. 69.) „Pilierom národnej identity Slovenska sa stalo kresťanstvo, v skutočnosti spolitizovaný katolicizmus.“ (S.54.) „Ľudácke a novoľudácke historické dezinterpretácie predstavujú pokus o reštauráciu pravcového totalitného režimu s výraznými náboženskými prvkami a vplyvom cirkvi (najmä rímsko-katolíckej).“ (S. 71.) „Pod politickým katolicizmom alebo klerikalizmom, ako to vraví aj sám M. S. Ďurica, sa rozumie uplatnenie vplyvu cirkevnej náuky a jej predstaviteľov na verejný život. Katolícka cirkev realizovala tento vplyv tak, že nebola len oporou, ale priamo iniciátorom fašizácie slovenskej spoločnosti. Preto považujem za celkom prípustné, ba historicky plne opodstatnené hovoriť o klérofašizme, alebo používať pojem klerikálny fašizmus.“ (S. 89 - 90.) „K podpore vlny neofašizmu sa pridávajú i najvyšší predstavitelia katolíckej cirkvi.“ (S. 160.) „A mnohí predstavitelia cirkvi i KDH majú veľmi blízko k ideológii slovenského vojnového štátu.“ (S. 178.)

Mnohé z týchto výrokov sa vzťahujú na obdobie rokov 1939 - 1945. Nemyslíme si, že by sa malo obhajovať všetko, čo sa v tých rokoch stalo. Upozorňujeme iba na jednostrannosť, zaujatosť a neobjektívnosť autora v hodnotení Katolíckej cirkvi na Slovensku a pripisujeme negatívne dôsledky takýchto všeobecných útokov na Katolícku cirkev a jej slovenských príslušníkov. Neželáme si „vlnu“ odporu voči takému neslýchanému útoku na Katolícku cirkev a na náboženské cítenie státisícov veriacich Slovákov. Kiež by o tomto radšej nevedeli! Inštitúcia Katolíckej cirkvi bola „iniciátorom fašizácie slovenskej spoločnosti“? Ktorí „najvyšší predstavitelia cirkvi“ podporujú vlnu neofašizmu na Slovensku? Je vôbec možné hovoriť o takejto „vlně“? Súvisí to azda s tým, že „Židia nemali dôvod uzatvárať sa pred novovekom a zapájali sa do všetkých jeho hnutí a prúdov, ak neboli vyslovene antisemitické. Svoju zdatnosťou sa stali dobrými praktikmi i teoretikmi, často ateisti...“ (s. 25)?

9. Postoj slovenskej Katolíckej cirkvi k deportáciám Židov zo Slovenska je predmetom mnohých sporov. Z jednej strany sa v nich systematicky popierajú viaceré dokázané pravdy. Napríklad aj tá, že po zásahu biskupa Vojtášáka, ktorý dostal informáciu, čo sa s vyvezenými Židmi v Poľsku deje, sa deportácie zo Slovenska zastavili. Až do potlačenia povstania, keď aj o tom začali rozhodovať Nemci. Bagatelizuje sa skutočnosť, že tisíce Židov dostali výnimku z poľutovaniahodného protizidovského zákona, že vysoký počter Slovákov dostali vysoké židovské ocenenie za záchratu Židov, že osud Židov na zabratom južnom území (a inde) bol neporovnateľne horší, že boli židovské intervencie za zotrvanie vtedajšieho prezidenta vo funkcii atď.

Autor ironizuje sa aj autentické výpovede bratov Hoffmannovcov: „poturčenec horší od Turka“ (s. 141), „Ide o rozprávky konvertitu, sny bigotného katolíka, ktorý chce previesť všetkých židov „do jedného ovčince - našej svätej Cirkve rímsko-katolíckej... tento galimatias názorov a dokumentov...“ (s. 150). „Čo všetko má v hlave Dr. Hoffmann! I to, aby židia kráčilsi výhradne takou cestou, „aby sa napravila dvetisícročná krivda, spáchaná na Ježišovi Kristovi, ...“ (s. 152). Podľa autora Hoffman „narozprával neuveriteľné nezmysly o živote židov v tábore v Seredi...“ (s. 172). Nehlási sa tu nenávisť?

9. Vedecké nedôstojné je autorovo úsilie zosmiešniť historikov F. Vnuka a M. S. Ďuricu (ale aj iné osobnosti). Vedecká historická kvalifikácia P. Mešťana sa s nimi nemôže porovnávať. P. Mešťan

však píše: V. Vnuk je „akoby ľudový rozprávkár“ (s. 86), „...ho označujem za akéhosi ľudového rozprávača. Obsahová naivita jeho novinových článkov je však umelá.“ (S. 92.)

O Ďuricových Dejinách Slovenska a Slovákov píše: „Ide o výklad dejín Slovenska doslova z pozícií klérofašistického režimu.“ Je to „historický paškvil“, autor „vyniká naivitou“. (S. 134).

Zdá sa, akoby v očiach P. Mešťana všetko, čo o Slovensku hovoria iní, bolo (kléro)fašistické, nacistické, antisemitické. Vylučuje akúkoľvek diskusiu, lebo potenciálni diskutéri sú v zmysle jeho výrokov ideologicky nehodní diskutie. Jedinú historickú pravdu vyriekol on touto zlou knižkou?

10. K ústrednej téme komentovanej knižky patrí Dr. Jozef Tiso. Je to tiež historická kapitola, na ktorej sa má zlomiť osud Slovenska. P. Mešťan ho láme takto: „Tiso obdivoval Hitlera ako svetového dejateľa a cherubína slovenského národa.“ (S. 29; podčiarkli autori.) „Ak by sa ľudákom podarilo očistiť Tisu od viny na zavádzaní fašistického režimu a zbaviť ho zodpovednosti za zločiny, ktoré tento režim napáchal, tak by sa občania ináč pozerali aj na pokusy revitalizevať bývalý slovenský štát. Osobitné nebezpečenstvo v sebe skrýva splynutie Dr. Jozefa Tisu s prúdom povojnového antikomunistického odboja.“ (S. 71.) Tiso „Konal v záujme katolíckej cirkvi, upevnenia jej bohatstva a moci. Bol teda zodpovedný a spoluzodpovedný za výčiny slovenského fašizmu...“ (S. 73; podčiarkli autori.) „Tiso však morálne zlyhal ako politik aj ako kňaz, lebo spojil totalitnú štátnu moc s náboženskou ideológiou.“ (S. 74.) „Ak by bol zbavený viny vodca, očistení budú i dnes žijúci služobníci fašizmu a ich potomkovia. Cirkevní činitelia i ľudáci uznani za bojovníkov proti komunizmu už od roku 1939, ba i skôr, by v tom prípade mohli dostať odškodné, vrátili by im majetky (i bývalé židovské) a obsadili by dôležité a výnosné úrady. Katolícka cirkev by sa znovu stala najbohatším vlastníkom pôdy na Slovensku. Obnovila by sa farská republika.“ (S. 74.) „Tiso sa spreneveril najpodstatnejším kresťanským zásadám. Stal sa vazalom Hitlera, ktorému zostal verný i v čase, keď vedel o jeho hrozných zločinoch.“ (S. 103.)

Táto téma si vyžaduje ešte veľa pozornosti. Hodnotením P. Mešťana (aj z tohto jeho textu vane afekt a zaujatosť) sa diskusia určite neuzavrela. Za nevhodné pokladáme, že autor i v tomto kontexte (v knižke opakovane) hovorí o majetkoch a výnosných postaveniach.

11. Záverečná kapitola tejto knižky (s. 196 - 197) má názov O čo vlastne išlo v analyzovanom desaťročnom období na Slovensku? Podľa autora išlo o toto: - rehabilitovať katolíckeho kňaza Dr. Jozefa Tisu, - rehabilitovať katolícku cirkevnú hierarchiu, „ktorá podporovala svojho kňaza (Tisu) a koristila z existencie tohto štátu“, - rehabilitovať extrémne nacionalistických činiteľov, politikov, ideológov, arizátorov, - „aby sa znovu spojila idea slovenskej štátnej samostatnosti výlučne, alebo takmer výlučne s činnosťou katolíckej cirkvi“, - rehabilitovať Slovenský štát, takže „väčšina bývalých pravcových nacionalistov, ktorí boli po roku 1945 „prenasledovaní“, by sa takto stala národnými hrdinami a boli by za to primerane odškodnení prípadne aj ich rodinní príslušníci.“

Záver

Vyslovujeme úprimnú ľútosť nad týmto tvrdým a zlým vstupom do veľmi citlivej problematiky. Knižku Pavla Mešťana Antisemitizmus v politickom vývoji Slovenska (1989 - 1999) nemôžeme hodnotiť ako pozitívny čin. Autor by sa mal veľmi vážne zamyslieť nad dôsledkami toho, že prekročil únosné hranice osobnej zaujatosti, subjektívnych nepresností a omylov. Obraz, ktorý namaľoval ako reprezentatívny obraz slovenského národa, osobitne aj slovenských katolíkov a ich hierarchie, je priveľmi vzdialený od reality. Srší z neho nenávisť. Autor by sa mal hlboko zamyslieť nielen nad tým, do akého svetla postavil národ, v ktorom celý život pokojne žije, lež aj spoločenstvo, za ktoré sa ujal slova. V slovníku tejto knižky a v autorových hodnoteniach sa smutne ozývajú prvky komunistických ideológov. Zrkadlo, ktoré ponúkol, je veľmi pokrivené na oboje strany.

Prezretý je ten, kto ponad priekopy stavia ľudom mosty a cesty vyrovnáva.

ÁBEL KRÁČ

Spoločenstvo kresťanské Slovensko

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky

Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. - Adresa vydavateľstva a redakcie: Sološnícká 41, 841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: *Július Binder* (predseda), *Anton Hlinka*, *Richard Marsina*, *Tibor Kovalik* (Kanada), *Vladimír Kubovčík*. - Šéfredaktor: *Teodor Križka*. - Cena jedného čísla je 1,00 € - Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače,

Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail zahraničného predplatného: zahranicna.tlac@slposta.sk - Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 - Registračné číslo EV 757/08. - Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk - www.kultura-fb.sk - Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR - ISSN 1335-3470 (tlačné vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Jozef Čongva sa narodil 19. marca 1939 v bývalej slovenskej obci Jurgov na Spiši (dnes Jurgów, Poľsko). Vyštudoval právo na Jagelonskej univerzite v Krakove. Štúdijne pôsobil aj v Nemecku, vo Veľkej Británii a na Slovensku. V roku 1967 začal pracovať ako asistent na katedre dejín politicko-právnych vied v pobočke Jagelonskej univerzity v Katoviciach. Hlavnou témou jeho vedeckého bádania boli otázky politického systému autonómneho sliezskeho vojvodstva v medzivojnovom období (1920-1939), ako aj historicko-právne otázky Spiša a slovenského obyvateľstva na poľskom území. Vedecké výstupy jeho bádania, ako i bohatá publikačná činnosť sú prezentované v Poľsku, na Slovensku i na medzinárodných fórach. V roku 1994 sa stal jediným vysokoškolským profesorom slovenskej národnosti v Poľsku. Jozef Čongva pôsobí dlhé roky aj ako predseda Spolku Slovákov v Poľsku. Prezident SR udelil na návrh vlády SR Jozefovi Čongvovi štátne vyznamenanie Rad Bieleho dvojkríža II. triedy za mimoriadne zásluhy o Slovenskú republiku najmä vo vedeckej, pedagogickej a kultúrnej oblasti.

Toľko stručná správa TASR. Je príliš lakonická na to, aby širokej kultúrnej verejnosti v SR dala predstavu o človeku, ktorý dosiahol vysoké spoločenské postavenie v Poľsku a je známy vo svete ako vedec, vysokoškolský profesor, ale aj ako predstaviteľ slovenskej národnostnej menšiny v Poľsku.

Aj keď nepatrím k spišským goralom, predsa s profesorom Čongvom mám spoločné to, že som sa narodil a do šiesteho roka života vyrastal v hornooravskej obci Vyšná Lipnica, ktorá v 20. rokoch podobne, ako Jurgov na Spiši pripadla k Poľsku. Keď si mám zaspomínať na jubilanta profesora Jozefa Čongvu, nemôžem ináč iba cez domov. Spájajú nás podobné osudy ako všetkých tých, ktorí zo svojich rodísk za Tatrami, či z Jurgova alebo z Lipnice pod Babou Horou sa vydali do sveta, ale svojho domovského práva v krajine gorolov sa nikdy nevzdali. Naše životné cesty sa skrížili po Novembri 1989 a bolo to v Univerzitetnej knižnici v Bratislave, kde som vtedy po páde Berlínskeho múra pôsobil. Z literatúry a rodinných kontaktov som sa s touto významnou osobnosťou zoznámil oveľa skôr, predovšetkým z nášho krajského časopisu Život. Všetci rodáci zo severospišských a hornooravských obcí, čo sme sa upísali niekto z múz a intelektuálnej práci, nech sme akokoľvek roztratení po svete, akosi prirodzene hľadáme k sebe cestu, lebo nás spája spoločný domov i podobné osudy. Aby sme sa mohli uplatniť v intelektuálnej práci, museli sme opustiť rodný domov. Jožko Čongva tiež opustil svoj rodný Jurgov a profesionálne natrvalo zakotvil na svojej Alma Mater v Katoviciach.

Mňa zase spolu s celou našou rodinou zavialo v rušných časoch druhej svetovej vojny z Vyšnej Lipnice do starobylej Nitry na Slovensko. Teda, ako prof. Čongva tak aj ja sme istým spôsobom svetobežníci, lebo sme opustili rodnú hruď, ako mnohí ďalší. Ale pre nás je rodisko tým „najkrajším kútom v širom svete“, ako vo svojej populárnej piesni vyspieval Gejza Dusík. Kde na svete sú také nádherné podhorské lúky ako v Jurgove alebo v Lipnici: vlahé, voňavé, ozvučené krídlami a zvukovými orgánmi tisíceroch druhov hmyzu. Človek žasne, kde sa to tu po neraz

krutých zimách v lete toľko naberie?! A to priesračné povetrie, svieži vzduch a tie vône a farby! Kde inde na svete je taký cintorín, čo sa každým hrobom prihovára našej pamäti a nášmu srdcu?

Každá dedinka pod velebnými Tatrami, či zo slovenskej alebo poľskej strany, je rázovitá, má svojský neopakovateľný charakter, zvláštne fluidum, ktoré vytvára genius loci, a to v závislosti od priestorovej rozpoložnosti, spôsobu života, zvykov a od ľudového umenia, spevov a tanco-vo ako aj od duchovného zakončenia v náboženskom živote, v liturgickom rytme dní. Všetchnosť života prerušujú a spôvabňujú sviatky i folklórne podujatia a trhy, ktoré sa postupne

EMIL VONTORČÍK

Spomínanie bez konca...

K životnému jubileu prof. Jozefa Čongvu. PhD., nositeľa Radu Bieleho dvojkríža II. triedy

transformujú z komerčného charakteru na výstavný, dostávajú sviatočný charakter.

Obec Jurgov, z ktorej pochádza prof. J. Čongva, je významnou obcou a dala ako Slovensku, tak aj Poľsku mnoho vynikajúcich osobností. Pripomeniem aspoň niektorých: Mateja Vojtáša - profesora klasických jazykov v Banskej Štiavnici; jeho synovca, Mateja Vojtáša, autora románu Tatárska pohroma; Vojtecha Vojtasa, umeleckého projektanta a maliara v Budapešti; JUDr. Sebastiana Čongvu, št. zástupcu v Nitre; JUDr. Vojtecha Miškoviča, advokáta v Skalici. V kultúrnom panteóne tejto slávnej podtatranskej obce žiaria také mená ako napr.: kanonik Jozef Vojtas, významný historik Spiša; profesor Alojz Miškovič, výborný znalec starej slovenskej literatúry a cirkevných dejín, navyše neúnavný borec za práva Slovákov v Poľsku; MUDr. Ján Martinčák, autor viacerých spisov z dejín medicíny na Spiši; alebo Jurgovčan po matke Veronike Chovancovej - slávny katolícky filozof, prof. Jozef Tischner.

Jurgov očaril aj dvoch vynikajúcich slovenských básnikov: Janka Silana, ktorý tu ako katolícky kňaz pôsobil v roku 1943 a Mikuláša Šprinca, ktorý ho sem prišiel navštíviť. Tak sa Jurgov cez ich básne dostal aj do slovenskej literatúry. Dnes, keď sociálne podmienky i komunikačná infraštruktúra umožňuje dostupnosť vzdelania takmer každému, pribúda mien vzdelených ľudí v Jurgove, nielen tých, čo sa upísali múzam, ale aj tých, čo pôsobia v ekonomickej oblasti, v štátnej správe a v iných odboroch ľudskej činnosti. Ich predkovia tiež nezahľali. V rámci možností, ktoré im poskytovala doba a remeselná zručnosť, rozvíjali tradičnú ľudovú kultúru i folklór Jurgova a Spiša.

V tomto prostredí vyrastal mladý Jožko, syn Jána a Márie, rod. Chovancovej. Gymnaziálne štúdiá absolvoval v Nowom Targu a v r. 1957 sa zapísal na Právnickú fakultu Jagelonskej univerzity v Krakove. Štúdiá skončil v r. 1962. Vstup do veľkého sveta vedy a kultúry neznamenal uňho, - ako to, žiaľ, u mnohých býva, - odsun rodiska zo stredobodu svojho života. Nespretľhal svoju pupočnú šnúru so svojím domovom, kam sa stále vracia a čo hlavné, venoval mu pozornosť aj vo svojej rozsiahlej historickej práci. V roku 1996 vydal v Krakove svoju

Poznáam ešte jednu osobnosť tohto formátu, prof. Ladislava Bolchazyho, rodáka z Michaloviec, riaditeľa známeho amerického akademického vydavateľstva Bolchazy-Carlucci, zameraného na antickú literatúru (mimochodom vydáva v preklade aj slovenskú a tiež i poľskú literatúru), ktorý používa vo svojej profesijnej činnosti slogan: „Literatúra - vyslanec Slovenska vo svete“. Toto heslo môjho amerického priateľa mi prišlo na um aj pri spomienkach na prof. Čongvu a na jeho pôsobenie v Krakove. Je pravda, že Slovenská republika má svoje diplomatické zastupiteľstvo vo Varšave. Ale je veľkým šťastím pre nás rodákov z kraja gorolov, že práve v Krakove, v kul-

Popri tejto ťažiskovej problematike venuje profesor Čongva pozornosť aj historickým štátoprávnym vzťahom poľského kráľovstva s Uhorským kráľovstvom a neskôr s Habsburským stredoeurópskym mocnárstvom a Česko-Slovenskom. V tomto odbore patrí v Poľsku - a nielen v Poľsku, - k uznávaným odborníkom a je sledovaným autorom aj v Slovenskej republike. Svedčia o tom početné štúdie ako napr.: Węgierski kodeks karny Karolya Csemegi (2004); Węgierski „Codex de delictis eorumque poenis“ z 1795 roku - zagadnienie uwięzienia przed wyrokiem (1996); O historii węgierskiego prawa okresu Oświęcienia (1989).

Najväčšiu pozornosť venuje profesor Čongva novodobým dejinám Slovenska najmä vo vzťahu k slovenskej menšine v Poľsku. Z 18 štúdií komplexne problematikou slovenskej menšiny v Poľsku sa zaoberajú práce: Słowacka mniejszość narodowa w polsce w latach 1920-1996, Wrocław: 1997; Slovenská národnostná menšina v Poľsku (Dejiny a súčasnosť), Bratislava: 1995, ako aj História a kultúrny vývoj Slovákov v Poľsku, uverejnený v almanachu Slowacy w Polsce v r. 1995. Tematicky jeho štúdie z tohto odboru možno rozčleniť do troch kategórií. Prvú predstavujú práce venované emancipačnému úsiliu slovenského národa v historickej vývojevej postupnosti: Wolnościowa argumentacja Ludovíta Štúra (1975); Niektóre problemy słowackiej ideologii narodowej w XIX wieku (1971); Słowackie koncepcje wzajemności słowianskiej w XIX wieku (1970); Prawna pozycja narodu słowackiego w ostatnim pięćdziesięcioleciu (1969). Časovo všetky zapadajú do ťažkého obdobia tzv. normalizácie po sovietskej okupácii Česko-Slovenska a v tomto zmysle znamenali istý prejav solidarity a oživovania národného sebavedomia aj v ťažkom období ideologického teroru, aký v sedemdesiatych rokoch minulého storočia v Česko-Slovensku vládol. Druhú kategóriu predstavujú štúdie venované právnemu postaveniu severného Spiša a Oravy počas druhej svetovej vojny a tretia je venovaná ústave druhej Slovenskej republiky.

Rozsiahle vedecké dielo profesora Jozefa Čongvu môže byť predmetom samostatnej vedeckej štúdie, preto spomínam hlavné tematické okruhy jeho vedeckej a pedagogickej činnosti, aby som zvýraznil pri jeho vzácnom životnom jubileu jeho vernosť svojmu domovu a dedičstvu svojich otcov, tak ako sa odráža nielen v jeho kultúrnej činnosti a angažovanosti medzi krajanmi, ale aj vo vedeckej, profesionálnej práci. Tým sa zaraďuje medzi panteónu slávnych slovenských rodákov, ktorí pôsobili nielen v krajinách Strednej Európy, ale ktorí v nedávnej minulosti pôsobili na rôznych svetadieloch, predovšetkým v Amerike.

Aj týmto osobnostiam vďačíme za to, že na jednej i na druhej strane Tatier stále odolávame tlaku presily úpadkovej kultúry a rozpadu tradičných morálnych princípov a poriadku, ktorý po dve tisícročia posúval Európu dopredu a umožňoval jej udržiavať veduce postavenie v civilizačnom procese i v kultúrom rozvoji sveta. Prof. Jozef Čongva sa natrvalo zlatými literami zapísal do dejín poľskej, slovenskej i európskej vedy a kultúry. Teší nás, že medzi tými, ktorým prezident SR prepožičal k novému roku v januári 2009 vysoké štátne vyznamenanie, je aj jeho meno.

publikáciu: „Dzieje i współczesność Jurgowa - 1546 - 1996“ k 450. výročiu založenia obce. Preto si ho vďační rodáci ctia a zaraďujú do zoznamu tých, ktorí vo svojom literárnom diele nezabudli na svoje rodisko. Pravda, popri rodisku druhým miestom a mestom, čo mu navždy učarovalo, je starobylý Krakov.

S istou dávkou nostalgie si spomínam na krásne šesťdesiate roky minulého storočia, keď politický odmäk, ktorý vo vtedajšom Poľsku začal už oveľa skôr, zasiahol aj Česko-Slovensko, susednú stredoeurópsku krajinu socialistického lágru (skutočného lágru mnohých stredoeurópskych národov po druhej svetovej vojne). Dodnes si z tých čias pamätám na vtip, ktorý dlho prežíval vo vtedajšom Česko-Slovensku a charakterizoval dobu: Stretli sa dvaja psi nadržaný na česko-slovensko - poľských hraniciach, ktorí sa vracali domov, každý z opačnej strany a jeden sa druhého pýta:

„Načo si bol na Slovensku?“

„Bol som sa nažrať. Ale čo si ty robil u nás v Poľsku?“

„Bol som sa tam vyštekať.“

Dnes by už tento vtip neobstál, ale čo robiť, aj účinnosť vtipov je historicky podmienená!

Nedivím sa preto, že Krakov učaril mladému jurgovskému študentovi v tom najkrajšom veku života. Tu sa Jožko Čongva stretal aj s početnými krajanmi zo Spiša i z Oravy, z Kysúc i z Javoriny. Preto jeho zapojenie sa do práce vo vtedajšom krajskom spolku Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Czechów i Słowaków w Polsce bolo prirodzeným dôsledkom života v tomto prostredí Krakova, ktoré bolo historicky späté aj s osudmi stredoeurópskeho Habsburského mocnárstva. Do roku 1993 to bolo stále Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Czechów i Słowaków w Polsce, v ktorom prof. Čongva zastával funkciu člena Prezídia Ústredného výboru. Od roku 1993 sa slovenská časť spolku osamostatnila a bolo ustanovené Stowarzyszenie Słowaków w Polsce. Prof. J. Čongva najskôr sa stal podpredsedom a od roku 1996 predsedom tohto slovenského krajského spolku v Poľskej republike. Pre nás slovenských gorolov je veľkou ct'ou mať na čele krajského združenia v Poľsku takú široko rozhladenú a vo vedeckom a kultúrnom svete zaangažovanú osobnosť, akou je prof. Jozef Čongva.

túrnem centre Poľska má tiež svoje zastupiteľstvo na konzulárnej úrovni a že tu má svoje sídlo aj Spolok Slovákov v Poľsku. Jeho sídlo v historickej uličke Sv. Filipa v starom meste sa stalo ďalším neformálnym zastupiteľským miestom Slovenska a Slovákov v Krakove i v Poľsku. Je to aj zásluhou predsedu spolku prof. Čongvu, ako aj jeho neúnavných spolupracovníkov a výborných organizátorov, akým je generálny tajomník spolku PhDr. Ludomír Molitoris, alebo ako bol nedávno zosnulý neúnavný šéfredaktor krajského časopisu Život, Ján Špernoga. Aby som však načrtnol pravdivý obraz o činnosti spolku v Krakove i mimo tohto mesta v goralskom prostredí a všeobecne medzi krajanmi v Poľsku, musel by som vymenúvať početný zástup spolupracovníkov a aktivistov, ktorých zjednocujúcou silou je stále existujúce povedomie národnej a kultúrnej osobitosti, vrelý vzťah k svojmu domovu a vôľa udržiavať tieto prvky bezhraničnej európskej národnostnej a kultúrnej variety, ktorá práve týmto spôsobom odlišuje najmä stredoeurópsku časť od ostatných častí Európy a sveta.

Osobnosťou, ktorá dáva tejto činnosti koncepciu a smer, je prof. Čongva, v Poľsku i v Európe uznávaný odborník na dejiny práva a štátne právo. Keď začal v roku 1967 pracovať ako asistent na katedre dejín politicko-právnych vied v pobočke Jagelonskej univerzity v Katoviciach, stalo sa mu toto mesto trvalým bydliskom. Keď znovu držím v rukách niektoré vedecké i vedeckopopulárne práce, ktoré mi prof. Čongva venoval, a sledujem jednotlivé tituly z jeho personálnej bibliografie, vychádza mi, že najviac sa venoval problematike postavenia správneho útvaru Sliezska, predovšetkým z medzivojnového obdobia rokov 1922-1939. Z 25 štúdií dve vyšli ako samostatné knižné publikácie, a to: Wpływ centralnych organów Drugiej Rzeczypospolitej na ustawodawstwo śląskie w latach 1922-1939 (1979), ako aj Immunitet parlamentarny posłów Sejmu Śląskiego w latach 1922-1939 - regulacja prawna i praktyka (1992). Osemnásť štúdií vyšlo ako samostatné práce v zborníkoch, ostatné ako články vo vedeckých časopisoch. Okrem právnej problematiky venoval veľa práce v príprave vedeckých publikácií venovaných osobnostiam sliezskeho regiónu (Śląski Słownik Biograficzny).